

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Kostas Petkevičius

Lietuvių filologijos studijų programa

Aliuzijų atpažinimas politiniuose komentaruose

Bakalauro darbas

Darbo vadovas dr. Audrius Valotka

Ginti leidžiama

2017 m. gegužės 25d.

Vilnius, 2017

Kostas Petkevičius, *Aliuzijų atpažinimas politiniuose komentaruose*, bakalauro darbas, Vadovas dr. Audrius Valotka, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2017, 34p.

Raktažodžiai: aliuzija, intertekstualumas, publicistinis tekstas, atpažinimas, respondentai, Rimvydas Valatka, Andrius Tapinas.

Anotacija

Bakalauro darbe „Aliuzijų atpažinimas politiniuose komentaruose“ aptariamas aliuzijų atpažinimas. Darbo tikslais atlikta apklausa, kurioje dalyvavo 40 studentų. Tyrimo tikslu siekta sužinoti, kiek studentų atpažins aliuzijas ir kaip jas interpretuos.

Darbe taikytas apklausos metodas. Apklausti 40 įvairių specialybių studentai. Iš skirtingų publicistinių straipsnių išrinktų aliuzijų kiekis – 40. Straipsnių šaltinis – delfi.lt portalas. Nagrinėti publicistų Andriaus Tapino ir Rimvydo Valatkos straipsniai.

Tyrimo rezultatai parodė, kad 49 % aliuzijų buvo identifikuotos, nurodytas jų referencinis tekstas arba pateikta adekvati interpretacija.

Darbas naudingas ir įdomus tuo, kad papildė dar pakankamai mažai nagrinėtą intertekstualumo sritį – aliuzijas, teikia platesnį aliuzijos atpažinimo požiūrį. Šį tyrimo būdą galima tobulinti. Detalus ilgalaikio laikotarpio tyrimas galėtų parodyti, ar respondentai gali atpažinti intertekstus visame tekste, o ne jo ištraukoje.

Turinys

Įvadas.....	3
1. TEORINĖS NUOSTATOS	5
2. ALIUZIJOS ANDRIAUS TAPINO IR RIMVYDO VALATKOS POLITINIUOSE KOMENTARUOSE	8
2.1 ALIUZIJŲ IMTIS IR GRUPAVIMAS.....	9
2.2 BIBLINĖS ALIUZIJOS	9
2.3 ISTORINĖS / MITOLOGINĖS ALIUZIJOS.....	10
2.4 KULTŪRINĖS ALIUZIJOS	11
2.5 KINO / TELEVIZIJOS ALIUZIJOS	12
2.6 LITERATŪRINĖS ALIUZIJOS.....	13
3. ALIUZIJŲ ATPAŽINIMAS IR SUVOKIMAS POLITINIUOSE ANDRIAUS TAPINO IR RIMVYDO VALATKOS KOMENTARUOSE.....	15
3.1 TYRIMO METODOLOGIJA	15
3.2 TYRIMO EIGA	16
3.3 TYRIMO REZULTATAI	16
3.3 REČIAUSIAI IR DAŽNIAUSIAI ATPAŽINTŲ REFERENCINIŲ TEKSTŲ STATISTIKA.....	26
3.4 TYRIMO IŠVADOS.....	28
4. ALIUZIJOS SU METAKOMENTARAIŠ	28
IŠVADOS	31
LITERATŪROS ŠALTINIAI	32
SANTRAUKA.....	33
SUMMARY	34

Išvadas

Temos aktualumas, ištirtumas ir naujumas. Aliuzija nėra gausiausiai nagrinėjama intertekstualumo sritis, o ir atpažįstamos aliuzijos gana skirtingai. Vienas iš svarbiausių aliuzijos egzistavimo bruožų – tinkamas jos atpažinimas. Autoriai, siekdami, kad jų vartojamos aliuzijos būtų lengviau atpažįstamos, pasitelkia įvairius modelius – vartoja mažiau vienos srities aliuzijų ar keičia jas kitomis, lengviau atpažįstamomis aliuzijomis. Todėl ši tema yra aktuali šių dienų tyrimams. Lietuvoje šiais tyrimais užsiima R. Koženiausienė, I. Melnikova, A. Valotka, I. Smetonienė. Iš užsienio autorių verta paminėti William Irwin, M.T. Lvov, Andrzej Stoff ir Anna Skubaczewska-Pniewska.

Aliuzijos buvo ir yra viena iš retorinio diskurso tyrinėjamų sričių, tačiau specialiai joms, t.y. aliuzijoms, skiriamų publikacijų yra ganėtinai mažai. Tad nieko keisto, jog William Irwin straipsnyje *The Aesthetics of Allusion* (Irwin 2002) pasigenda mokslinės literatūros apie aliuzijas. Ir iš tiesų Lietuvoje atliekamų tyrimų yra pakankamai mažai.

Kadangi aliuzija pateikia daug papildomos informacijos, ją suvokti ir atpažinti reikalingos žinios, išmanymas – tai galima apibrėžti terminu **foninės žinios**. Audrius Valotka straipsnyje teigia: „Dėl savo taupumo aliuzija turėtų būti itin pageidautina žiniasklaidoje, vertinančioje gebėjimą kuo mažesniame plote pateikti kuo daugiau informacijos, todėl pastaraisiais dešimtmečiais intertekstualumas vertinamas kaip kokybiškos žiniasklaidos požymis“ (Valotka 2016, 2).

Darbo tikslai ir uždaviniai.

Darbo tikslai:

- Išanalizuoti A. Tapino ir R. Valatkos politinių komentarų tekstuose aptiktas aliuzijas, apsvarstyti ir palyginti aliuzijų pasirinkimo tendencijas;
- Susisteminti studentų apklausos rezultatus. Nustatyti, kokios vyrauja atpažinimo tendencijos, kiek studentų tinkamai interpretuoja aliuzijas. Patikrinti, kiek skiriasi skirtingų kartų atstovų pasaulio matymas.

Bakalauro darbui keliami uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinę medžiagą apie intertekstualumą, daugiausiai dėmesio skiriant jo atmainai – aliuzijai.
2. Iš abiejų autorių tekstų surinkti tinkamą kiekį aliuzijų, kad tyrimas būtų atliktas sistemiskai tvarkingai ir objektyviai.

3. Surinktas aliuzijas suklasifikuoti pagal grupes ir jas apibūdinti.
4. Nustatyti, kokia dalis studentų Rimvydo Valatkos ir Andriaus Tapino publicistikoje aptinka intertekstus ir kaip juos interpretuoja.
5. Pateikti interpretavimo statistiką.
6. Įvertinti, ar autoriai naudoja kokią nors komunikacinę strategiją, siekdami palengvinti aliuzijų atpažinimą.

Tiriamoji medžiaga, metodai

Aliuzijų pavyzdžiai pateikiami iš Andriaus Tapino ir Rimvydo Valatkos publicistinių tekstų, paskelbtų delfi.lt portale. Iš A. Tapino straipsnių pateikiamos 25 aliuzijos, iš R. Valatkos – 15. Publicistai pasirinkti atsižvelgiant į temas, kuriomis jie rašo, produktyvumą, visuomenės vertinimą.

Darbo struktūra.

Darbas susideda iš dviejų dalių: teorinės ir tiriamosios. Teoriniame skyriuje aptariamos aliuzijų tyrimų tendencijos, kintanti aliuzijos termino reikšmė. Tiriamojoje dalyje nagrinėjamos publicistų Andriaus Tapino ir Rimvydo Valatkos straipsniuose vartojamos aliuzijos. Apžvelgiami apklausos rezultatai, pateikiami statistiniai duomenys (sukurtos lentelės ir diagramos), pateikiamos kai kurios apklaustųjų interpretacijos. Taip pat aptariama dar netyrinėta aliuzijų sritis – aliuzijos su metakomentarais.

Padėka. Darbo autorius nuoširdžiai dėkoja Lietuvių kalbos katedros dėstytojai Irenai Smetonienei, suteikus galimybę jos paskaitų metu apklausti pirmo kurso žurnalistikos specialybės studentus.

1. TEORINĖS NUOSTATOS

Intertekstualumas – plati ir sudėtingai paaiškinama sąvoka, tačiau ši sritis pastaraisiais dešimtmečiais vis detaliau nagrinėjama. Viena pirmųjų tai padarė prancūzų mokslininkė, filosofė, semiotikė Julia Kristeva knygoje „*Semeiotikė*“.

Kalbant apie Lietuvos mokslininkų darbus, intertekstualumo sąvoką gana plačiai ištyrė ir aprašė Irina Melnikova studijų knygoje *Intertekstualumas: teorija ir praktika* (2003). Pasak I. Melnikovos, intertekstualumas „plačiausia prasme yra savo ir svetimų žodžio sąveika arba tekstų dialogas.“ (Melnikova 2003, 5).

Rūta Marcinkevičienė intertekstualumo sąvoką apibrėžia kaip „...senų tekstų panaudojimą naujame tekste“ (Marcinkevičienė 2008, 73). Regina Koženiauskienė monografijoje *Retorinė ir stilistinė publicistinių tekstų analizė* intertekstualumą įvardija kaip „autoriaus tekste pavartotus kitų autorių, svetimų tekstų turinio ar formos elementus“ (Koženiauskienė 2013, 60).

Teksto skaitymas yra skirtingų interpretacijų galimybių visuma, leidžianti kiekvienam skirtingai suvokti ir interpretuoti autoriaus užrašomas idėjas ir mintis. Intertekstualumo elementai sukuria galimybes skaitytojui kaskart į tekstą pažiūrėti vis kitaip, atrasti naujų galimybių skirtingai interpretuoti mintis.

Požiūris į skaitytoją ne kaip į individą, o kaip skaitytojų visumą atveria skirtingus teksto interpretavimo būdus bei galimybes. Tekstas kuriamas atsižvelgiant į tam tikrus veiksnius, tokius kaip istorija, teksto skaitymo laikotarpis, skirtingų kartų įpročiai, pomėgiai, foninių žinių skirtumai. Natūralu, kad dabartinė jaunų žmonių karta kai kuriuos dalykus supranta kitaip nei jų tėvai ar seneliai (kitaip sakant – vyresnė nei jie patys karta). Šiuolaikinio skaitytojo interpretacijų laukas, teoriškai gali būti platesnis (demokratinė šalies politika, laisvai prieinama informacija, skaitmeninės informacijos gavimo galimybės), tačiau privalu pabrėžti, kad teksto interpretacijos galimybės priklauso ir nuo socialinio statuso, amžiaus, lingvistinės bei literatūrinės skaitytojo kompetencijos, bendro individo išprusimo.

Intertekstualumo termino esmė ta, kad įterpiant į tekstą įvairių **citatų, frazeologizmų, aliuzijų** ar kitų intertekstualumo elementų, rašomasis tekstas įvairinamas papildant jį užmirštomis arba plačiai vartojamomis frazėmis iš jau anksčiau užrašyto teksto. Svarbu tai, kad šie elementai sužadina skaitytojo emocijas, atmintį, padeda skaitytojui asocijuoti skirtingus dalykus ir suvokti teksto prasmę.

Tekstas – tai ženklų sistema, o „kiekvienas ženklas neišvengiamai yra ankstesnio už jį ženklo interpretacija“ (Melnikova 2003, 35). Irinos Melnikovos teigimu, intertekstualumas nagrinėjamas kaip tam tikras sąmonės atskleidimas. Kiekvienas žmogus, skaitydamas tekstą, jaučia tam tikrą būtinybę gretinti skaitomo teksto įvykius su savo gyvenimu. Taip individai pajėgia iššifruoti kūrinio diktuojamas nuorodas.

Aliuzijos terminas mokslo diskurse vartojamas įvairiai. „Aliuzija – pasakymas, primenantis kokį nors žinomą posakį, kūrinį, mitą, faktą, įvykį.“ (Koženiauskienė, 2013, 80), tačiau toks apibrėžimas aliuzijos suvokimą susiaurina. Vadovaujantis nurodyta R. Koženiauskienės citata, dalis ištraukų, laikomų aliuzijomis, neatitiktų šių kriterijų. Todėl darbe bus vadovaujamasi platesniu, užsienietiškosios kultūros aliuzijos supratimu.

Rusų mokslinėje literatūroje aliuzija apibrėžiama kaip „užuomina, suprantama ne visiems, o dažniausiai artimiems arba bendrai mąstantiems žmonėms, ji nustato ryšį tarp bendraujančiųjų. <...> Aliuzija gali būti kaip užuomina, kaip slaptažodis, kurį geba suprasti tik abu“ (Lvovas, 2004, 202). Toks aliuzijos apibūdinimas yra platus, galima įvairiau modifikuoti aliuzijos suvokimą. Štai lenkų literatūroje aliuzijos terminas apibrėžiamas gal net plačiausiai: „aliuzija – asmeninio literatūros

supratimo apraiška, žmonių bendravimo, minčių apsisikeitimo patirties vertė.“ (Andrzej Stoff ir Anna Skubaczewska-Pniewska, 2007, 19)

Bendrajai prasme platesnį, anglakalbį, aliuzijos apibrėžimą savo darbe mini ir A. Valotka: „...terminas *alluding* reiškia ryšį, siejantį precedentinį tekstą su adresatui skirtu tekstu; lietuviškai jį galėtume pavadinti aliuziniu ryšiu.“ (Valotka, 2016, 3). Aliuzinio ryšio terminas bus vienas svarbiausių šiame darbe. Tais atvejais, kuomet bus minima aliuzija, omenyje minimas ir aliuzinis ryšys.

Pastebėtina, kad aliuzijos ima konkuruoti su kitomis intertekstualumo formomis, tokiomis kaip nuoroda, referencija, anoniminė citata, atnaujinta frazeologija ar netgi konkuruoja ir pinasi su kitomis retorinėmis figūromis, pvz. elipse. Dažnai aliuzijos vartojamos kaip intertekstualumo sinonimas.

1999 metais Reginos Koženiausienės monografijoje „Retorika: iškaltos stilistika“ aliuzijos interpretuojamos taip: „...egzistuoja trys teksto tipai – pasakojimas, aprašymas ir samprotavimas, o aliuzija yra vienas iš savitų pasakojimo porūšių, minčių perteikimo būdų, papildančių tradicinę tipologiją“ (Koženiausienė 1999, 155). Kitaip sakant, tuo metu aliuzijos dar pateko į šią kategoriją kaip prisiminimas, pokalbis, anekdotas.

Jau 2013 metais, R. Koženiausienė knygoje „Retorinė ir stilistinė tekstų analizė“ teikia štai tokią intertekstų skirstymą pagal svarbą: citatos, tiesioginė ir netiesioginė kalba, menamoji tiesioginė kalba, menamas dialogas, parafrazė, frazeologinis perfrazavimas, parodija, nuoroda ir tik tuomet – aliuzija ir, galiausiai, referencija (Koženiausienė, 2013, 60-61).

Aliuzija pasižymi dvinare struktūra – tai reiškia, kad aliuzijos egzistavimui reikalingi du tekstai: vienas atvirai pateiktas, kitas – užslėptas, kurį adresatui reikia atpažinti. Audrius Valotka straipsnyje „Kas tu esi, aliuzija?“ (2017, 4) pirmą tekstą vadina tekstu *in presentia*, o antrąjį tekstu *in absentia*.

Taigi, tekstas *in absentia* (taip pat sinonimiškai bus vartojama ir **referencinio teksto** sąvoka) visuomet yra tekstas buvęs anksčiau nei tekstas *in presentia*, todėl, kad „aliuzija yra prisiminimo forma, o prisimename tai, kas jau įvyko.“ (Valotka, 2017, 4). Vadinasi, pagal šią struktūrą, tekstas *in presentia* būtinai turės užslėptą užuominą teksto, kuris jau egzistavo anksčiau.

Tekste *in presentia* pateikiama paslėpta, numanoma nuoroda. Tai yra svarbiausias skiriamasis aliuzijos požymis. Paprastai autoriai naudoja tokias užuominas, kurias jų pasirinktoji auditorija turėtų nesunkiai atpažinti. Vis dėlto, jei autorius dvejoja, kad jo vartojama aliuzija gali būti neatpažinta, jis gali pasirinkti galimybę „padėti“ skaitytojui susivokti. Tokią pagalbą šiame darbe

apibrėšime kaip **metakomentarus**. Svarstyta, ar pateikiami komentarai nesunaikina aliuzijos (apie tai kalba Audrius Valotka, „Kas tu esi, aliuzija?“ 2017, 6).¹

Aliuzijos atpažinimui svarbūs tekstų *in presentia* ir *in absentia* bendrai siejami elementai, nes kitaip aliuzijos galima tiesiog nepastebėti. Kad šis ryšys nebūtų visiškai akivaizdus, dažnai reikalingos senesniojo teksto modifikacijos. Šios modifikacijos apsunkina atpažinimą, tačiau padeda išlaikyti reikalingą aliuzijos kodavimą tekste.

Tam, kad išvengtume neaiškumų, naudosime minėtą sinoniminį terminą **referencinis tekstas**. Ši sąvoka bus suvokiama ne tik kaip užuomina į literatūrinius kūrinius, bet ir į įvairias gyvenimo realijas, politinius asmenis, istorinius įvykius, svarbias datas, patarles, filmus ir jų siužetus, filmų personažus, taip pat poetų eilėdarą, stilių ir panašiai. Toks suvokimas mokslinėje literatūroje apibrėžiamas kaip **aliuzinis faktas** – tai bet koks reiškinys, faktas, realija, į kuriuos aliuzijoje teikiama nuoroda ar užuomina.²

2. ALIUZIJOS ANDRIAUS TAPINO IR RIMVYDO VALATKOS POLITINIUOSE KOMENTARUOSE

Rūta Marcinkevičienė teigia, kad „Komentaras yra tipiškiausias publicistinis žanras, kuriame išryškėja ne tik kritiškas autoriaus mąstymas, bet ir kūrybinės galios“ (Marcinkevičienė 2008, 134), todėl šiame darbe tyrinėjami dviejų Lietuvoje gerai žinomų publicistų – Rimvydo Valatkos ir Andriaus Tapino straipsniai. Abu publicistai yra kultūriškai ir kūrybingai aktyvūs žmonės, todėl nesunku internete rasti didelius kiekius straipsnių.

A. Tapinas pasirinktas atsižvelgiant į pastarųjų metų jo veiklos suaktyvėjimą, ypač skiriant savo darbus jaunesnei auditorijai. Taip pat, šis publicistas pasirinktas dėl jo rašymo stiliaus ir temų, kuriomis jis kalba. Publicistas nevengia aštrių, kandžių pasisakymų, vartoja daug ironijos elementų. Žinoma, tai nėra šio darbo tikslas, svarbiausia išlieka intertekstualumas. Kadangi kiti intertekstualumo elementai nebuvo tyrinėjami, sunku pasakyti, ar jo straipsniuose jie vartojami, tačiau viena tikrai aišku – A. Tapinas vartoja nemažai įvairaus pobūdžio aliuzijų. Labai svarbus šiam darbui bruožas – A. Tapinas vartoja dar visai netyrinėtas aliuzijas, kurias vadinsime aliuzijomis su metakomentarais.

Iš pažiūros Rimvydas Valatka radikalesnis už A. Tapiną – straipsniai aršesni, kritiškesni, atsimenama daugiau detalių iš sovietmečio, kurių šiuolaikiniai 19-23 metų jaunuoliai gali ir neatpažinti. R. Valatka yra vienas iš produktyviausių publicistų Lietuvoje, jo tekstai pasižymi

¹ Detaliau apie aliuzijas su metakomentarais skyriuje „Aliuzijų su meta komentarais nagrinėjimas“

² Kuznecova, 2008, 8.

intertekstų gausa, tam tikra prasme jau, tyrinėtas (R. Koženiauskienė, A. Valotka) publicistas savaime garantuoja, jog jo darbai yra verti atitinkamo dėmesio, detalesnių, išsamesnių ar atnaujintų tyrimų.

2.1 ALIUZIJŲ IMTIS IR GRUPAVIMAS

Aliuzijos sugrupuotos ir suskirstytos į šias grupes:

Literatūrinės aliuzijos – šios grupės referenciniai tekstai yra literatūros kūriniai (pavyzdžiui, S. Nėries poezija, šiuolaikinė fantastinė literatūra). Šiai grupei priskiriamos ir pasakos (tokios kaip „Vilkas ir septyni ožiukai“).

Biblinės aliuzijos – Bibliniai motyvai, pavyzdžiui, Nojaus arka, istorijos.

Kultūrinės aliuzijos – užuominos į tam tikras gyvenimo realijas, papročius, kasdienybės reiškinius, politinius ir visuomeninius įvykius, politinius asmenis ir panašiai.

Kino / televizijos aliuzijos – atskirti nuo kultūrinių aliuzijų. Jaunimui šiuo metu labai aktualus kinas ir televizija. Panašu, kad publicistai tai pastebi ir pradeda naudoti vis daugiau šios grupės aliuzijų.

Istorinės / mitologinės aliuzijos – dvi grupės, sujungtos į vieną dėl gana mažo kiekio. Tai gali reikšti tendencijas, kad žmonės ima mažiau domėtis istorija, o dar labiau – mitologija. Šiai bendrai grupei priskiriami ir kai kurie posakiai (pvz. Alberto Einšteino išsakytos mintys), sentencijos, mitai, valstybei svarbios datos, įvykiai.

2.2 BIBLINĖS ALIUZIJOS

Biblinės aliuzijos R. Valatkos tekstuose

- *Seimo nariai, sėkmingai savo aplinkoje sudarbinę marčias, seseris, sūnus ir dukras, į savo arką priimantys ištisas artimųjų šeimas?* Tai gana akivaizdi aliuzija į pasaulinį tvaną, Nojaus arkos istoriją, kurioje Dievas nurodė Nojui į savo arką priimti visų gyvūnų po du.

Ta pačia Nojaus arkos tema R. Valatkos straipsniuose buvo rasta ir daugiau panašių aliuzijų:

- *R. Karbauskis sakys, kad jis į savo arką susodino tiek daug profesionalų, jog jam pačiam užteks ir kuklaus Seimo nario kabineto.*

Biblinės aliuzijos A. Tapino tekstuose

- *Įsivaizduokime situaciją – už mūsų nuodėmės ant Lietuvos užleidžiamas keturiasdešimtys dienų ir naktų lietus.* A. Tapinas taip pat naudoja pasaulinio tvano istorijos motyvą.

- *Kad yra tarsi paklydusi avelių banda, neturinti vedlio. Tokio, kuris šauktų savąsias avis vardais, o jos paskui jį sektų, nes pažintų jo balsą.* – Aliuzija į Bibliją, Evangeliją pagal Joną.

2.3 ISTORINĖS / MITOLOGINĖS ALIUZIJOS

Istorinė/mitologinė aliuzijos R. Valatkos tekstuose

- *Jau kiekviena virėja gali valdyti Lietuvą, turėtume atšauti, jog virėjų ižeidinėti nereikėtų.* Aliuzija, kurią greičiausiai nesunkiai atpažintų R. Valatkos amžininkas, tačiau jaunam skaitytojui ši ištrauka gali nieko nereikšti. Tai Vladimiro Lenino sentencija: „Kiekviena virėja gali valdyti valstybę“.
- *Dėl viso pikto. Ir vardan tos.* Aliuzija į Vinco Kudirkos „Tautišką giesmę“.

Istorinė/mitologinė aliuzijos A. Tapino tekstuose

- *Bet kuo toliau, tuo labiau panašu, kad tai ne valstiečių, o vieno konkretaus valstiečio Ramūno kulnas.* Mitologinė aliuzija į frazeologizmą „Achilo kulnas“, reiškiantį žmogaus silpnąją vietą. Šis frazeologizmas kildinamas iš Homero „Iliados“ herojo Achilo gyvenimo istorijos epizodo. Achilas buvo Tesalijos karaliaus Pelėjo ir jūrų deivės Tetidės sūnus. Tetidė bandė Achilą paversti nesužeidžiamu, išmaudydama jį Stikso vandenyje. Achilo sužeidžiama vieta liko tik kulnas, už kurio jį maudydama laikė jo motina.
- *Stebėdamas, kaip valstybėje siautėja išrinkti ją valdyti ir mus vesti takais dorybės, nejučia pagalvoju, kaip jiems gerai.* – aliuzija į Vinco Kudirkos „Tautišką giesmę“.
- *Ir rideni tą akmenį, pamažu rideni, žingsnis po žingsnio kopi aukštyn, pasitelki bendražygius ir bendraminčius, pasižiūri aukštyn – ir kalno viršūnė, regis, jau visai netoli.* Mitologinė aliuzija į Sizifo mitą, kuris pasakoja apie dievų prakeiktąjį Sizifą. Jis apgavo mirties Dievą Tanatą ir sukaustė jį grandinėmis. Kaip bausmę Sizifas į statų kalną ridena akmenį. Pačioje viršūnėje akmuo išslysta ir tenka vėl pradėti iš pradžių. Dabar Sizifo vardas yra tapęs beviltiškiems darbams apibūdinti skirtu žodžiu.
- *Kartu su Algirdu Paleckiu, Vytautu Šustausku bei kitais žinomais kovotojais prieš viską staugiančių „pirmyn vergai nužemintieji, vesk mus, Marijonai, į pergalę“.* Aliuzija į proletariato himną, pirmosios dainos eilutės „Pirmyn vergai nužemintieji, išalkusi minia pirmyn.“ Aliuzija lengviau atpažįstama vyresnės kartos atstovų.
- *Ateis karta, kurios nestebins savanorystė, o pilietiškumas ir patriotizmas bus savaime suprantami dalykai, kurie natūraliai yra tavyje, o ne kaip spuogas susiformuoja ir išsiveržia*

per vienuoliktąją, tryliktąją ir šešioliktąją. Gana lengvai atpažįstama, jog tai užuomina į valstybinių švenčių dienas.

- *Turbūt vienintelė Birutė Vėsaitė blyksterėjo originalumu, pasiūliusi privalomai „čipuoti“ artimiesiems ir aplinkai pavojų keliančius asmenis ir nuolatos juos sekti. Birutė... Yra du beribiai dalykai. Aliuzija į Alberto Einšteino pasakytą frazę: „Begaliniai yra tik du dalykai: Visata ir žmonių kvailumas. Bet dėl Visatos nesu tikras“.*

2.4 KULTŪRINĖS ALIUZIJOS

Kultūrinės aliuzijos apima ištis platų spektrą: įsimintini pasakymai, politikų kalbos, įvykiai (korupcijos istorijos ir panašiai), politinius ir visuomeninius asmenis – visas sritis, kurias vienaip ar kitaip galima vadinti menine ar visuomenine kultūra.

Kultūrinės aliuzijos R. Valatkos tekstuose

- *Demonstruoja gerasis Naisių ponas savo pranašumą. Aliuzija į R. Karbauskį, kadangi pastarasis kilęs iš Naisių kaimo. Čia, kaip ir kitose Lietuvos teritorijose, Karbauskiui priklauso šimtai hektarų žemės. Todėl „Naisių ponas“ yra ne kas kita, o R. Karbauskis.*
- *Anas melą malūne pasirodė ne blogiau už Pakso asilus su raudonais batais. Aliuzija į Rolando Pakso apkaltos procesą. Jo metu R. Paksui atstovavę advokatai pagarsėjo vaizdingais palyginimais: *Jeigu atstovas atėjo su raudonais pusbačiais, tai jis man sąmoningai leido suprasti, kad atėjo ne su baltais pusbačiais. Tačiau ar jis dėl to kaltas?* Taip pat: *Jeigu asilas atėjo į kaimą su raudonais pusbačiais, tai ar tikrai visas kaimas dėl to kaltas?* Dabartinė 19-23 metų žmonių karta buvo per jauna suvokti ir atsiminti tai, kas vyko Pakso apkaltos proceso metu, ypač tokius pasisakymus, kurie sulaukė atitinkamos visuomenės reakcijos.*
- *Jūs sakysite – „jau prisipirkom visokio auksinio niekalo. Gana.“ – aliuzija į korupcijos įvykius. Buvusio krašto apsaugos ministro Juozo Oleko vadovaujama ministerija Lietuvos kariuomenei pirko itin brangius virtuvės reikmenis. Netrukus šis įvykis buvo pavadintas „Auksinių šaukštų“ skandalu.*
- *Kurie šoka baudžiauninkų šokį „O jūs, vaikai, taip darykit, kaip, Karbauskis daro“ – aliuzija į liaudies šokių ratelį „O jūs, vaikai, taip darykit, kaip Jurgelis daro“.*

2.5 KINO / TELEVIZIJOS ALIUZIJOS

Aliuzijų grupė atskirta nuo kultūrinių dėl savo gausos. Panašu, kad autoriai pastebi, jog jaunam žmogui daug mieliau žiūrėti į ekraną nei laiką leisti su knyga rankoje.

Kino/televizijos aliuzijos R. Valatkos tekstuose

- *Kuris vėl televizorių sieną ravėja.* Aliuzija į LNK televizijos laidą „Dviračio šou“. Vaizdo įrašas, kuomet parodijuojamas politikas, galva ir kitomis kūno vietomis, daužo kompiuterinę įrangą ir rėkauja „Kas gi sieną ravi?“, buvo sulaukęs didelio populiarumo.
- *Markizo Karabaso, kuriam priklauso visos karalystės žemės, titulas keičia žaidimo taisyklės.* Aliuzija į rusų animacinę pasaką „Batuotas katinas“. Priskirta prie šios grupės aliuzijų dėl to, kad šią pasaką didelė visuomenės dalis žino būtent iš ekranizuotos versijos. Katino šeimininkas Markizas Karabasas. Sprendžiant iš konteksto, šioje ištraukoje Markizu Karabasu vadinamas R. Karbauskis.

Kino/televizijos aliuzijos R. Valatkos tekstuose

- *Rolandas Paksas ir pastaruoju metu vis labiau į High Sparrow panašėjantis Ramūnas Karbauskis, visiems linkėjo gerų Joninių.* Tai aliuzija į serialą „Sostų karai“ (ang. „Game of Thrones“). Ši aliuzija atpažįstama iš vardo High Sparrow. Tikėtina, kad autorius originalų anglišką vardą paliko kaip palengvinimą atpažįstant šią aliuziją. Lietuviškas vertimas „Didysis Žvirblis“ tik klaidintų skaitantį ar gal net neperteiktų norimos minties.
- *Žodis „praimas“ skamba taip beprotiškai pagarbiai ir pataikūniškai lipšniai, kad kitas logiškas laiptelis būtų tik Optimus Praimas.* Aliuzija į fantastinį filmą „Transformeriai“. Optimus Praimas – transformerių, šimtametės mašinų rasės, dar kitaip vadinamos „autobotais“, paskutinysis vadas.
- *Nežinau, kur turi gyventi ir kokiam užkampyje tūnoti, kad nebūtum girdėjęs apie nubundančią Galią.* Aliuzija į „Žvaigždžių karų“ filmus. Vieša A. Tapino paslaptis, jog jis yra didis „Žvaigždžių karų“ gerbėjas. Galia (originaliai angliškai skamba „Force“) – tai džedajų mistinė proto galia, galinti kilnoti daiktus, dusinti, kontroliuoti mintis ir panašiai.

Kitame straipsnyje A. Tapinas vartoja panašią aliuziją:

- *Nes jis jaučia Jėgą ir kaip tikras Lyderis ir Tėvas gali pasakyti partijos mažatikiams „your lack of faith disturbs me“.* Ši aliuzija gali būti atpažinta trimis būdais: minima „Žvaigždžių karų“, vieno iš pagrindinių veikėjų Darto Veiderio žymioji frazė. Autorius taip pat mini Lyderį ir Tėvą – sprendžiant iš filmo konteksto, Dartas Veideris buvo didysis blogio pusės vadas,

kitaip sakant, lyderis, taip pat ir tėvas kitam filmo veikėjui Lukui. Trečioji užuomina – jaučia Jėgą – jau ankstesnėje ištraukoje minėta mistinė proto galia.

- *Jaunujų šeškučių tylėjimas ir šlubčiojantis premjeras Stebuklų šalyje*. Ši ištrauka turi dvi aliuzijas: 1) Aliuzija į režisieriaus Jonathan'o Demme filmą „Avinėlių tylėjimas“. Filmas kurtas pagal Thom'o Harri'o istoriją, pasakojančią apie itin žiaurų kanibalą Hanibalą Lekterį; 2) Aliuzija į Lewis Carroll'o pasaką „Alisa stebuklų šalyje“, pasaką ekranizavo režisierius Tim'as Burton'as.

2.6 LITERATŪRINĖS ALIUZIJOS

Literatūrinės aliuzijos R. Valatkos tekstuose

- *Skverneliui visa tai tiko. Jis sutiko. Vedė jis didžiavyrių pulkus ir priešų sulaužė galybę*. Tai aliuzija į Maironio eilėraštį „Oi neverk motušėle“. Penktasis eilėraščio posmas: *Vedė Vytautas ten didžiavyrių pulkus / Ir priešų sulaužė puikybę*.

R. Valatka savo straipsniuose dažnai vartoja aliuzijas į įvairias pasakas. Tai kultūrinė klasika, kurios temos, frazės ar epizodai žinomi plačiai žmonių auditorijai.

- *Ir ne Šakalienė, kuri ir po to, žiūrėdama į veidrodėlį, prašys veidrodėlio pasakyti, kas tarp valstiečių buvo protingiausia*. Gana sąmojingai pavartota aliuzija į pasaką „Snieguolė ir septyni nykštukai“.
- *Tiesa, R. Karbauskis, susidūręs su net už jį balsavusių žmonių nepasitenkinimu, kalbėdamas apie „permainas“ jau plonina liežuvį*. Tai dar viena aliuzija į pasaką, tik šį kartą tai „Vilkas ir septyni ožiukai“. Vilko liežuvio ploninimas, siekiant įsibrauti į ožiukų namus, yra tam tikra pasakos motyvų klasika.
- *Lyg ir turi žmoną, lyg ir kažkur esanti, bet ponas visur vaikšto vienas*. Aliuzija į Radjard'o Kipling'o apsakymą „Apie katiną, kuris mėgo vaikščioti vienas“. Šią pasaką dalis visuomenės žino iš jos ekranizacijos (Senoji animacija).
- *Biudžeto eilutėmis pareina ruduo*. Tai aliuzija į Mariaus Katiliškio „Miškais ateina ruduo“.
- *50 skurdo atspalvių*. Tai aliuzija į E. L. James romaną „50 pilkų atspalvių“. Knygą ekranizavo režisierius Sam'as Taylor-Johnson'as. Pagal šią knygą ir filmą sukurta daugiau panašių kūrinių naudojant tokius pavadinimus: „50 pilkesnių atspalvių“, „50 juodų atspalvių“, „50 tamsesnių atspalvių“. Net animatoriai viename animaciniame filme („Angry Birds“) sukūrė „50 žalių atspalvių“ knygos viršelį.

Literatūrinės aliuzijos A. Tapino tekstuose

- *Jaunojo lyderio balsas į partijos dangų neina.* Tai aliuzija į labai dažnai liaudies naudojamą pasakymą / patarlę „Šuns balsas į dangų neina“. Šis pasakymas reiškia kalbėjimą, kai į tavo nuomonę niekas nekreipia dėmesio.
- *Straipsnyje užsakymo numerio nėra, bet kyla klausimas – ar iš balos tas gerumas suteikti tribūną premjero žmonai.* Aliuzija į seniau labai dažnai vartotą, pasakymą „Ar iš balos tas gražumas?“. Yra įvairių modifikacijų, pavyzdžiui: „Ar iš balos tas didumas, tavo piniginės“.
- *Atsibudo savo paties laidotuviuose ir tikėjosi, kad jam paspaus ranką arba pagirs visuotiniame narių susirinkime.* Tai aliuzija į Marcelijaus Martinaičio „Kukutis atsibunda savo paties laidotuviuose“, pirmasis posmas: *Pabudo rytą Kukutis / ir mato – jis pats / guli šalia nebegyvas.*
- *Ilgą laiką norėjome naiviai tikėti, kad tai tik Vilnijos problema, kur save pasitęsęs Jėzaus vietininkas žemėje ir Europarlamentaras, Kurio Vardo Negali Garsiai Sakyti, tvarkosi būdu paprastuoju.* Tai aliuzija į J. K. Rowling „Hario Poterio“ romanų personažą Voldemortą. Šioje fantastinėje istorijoje Voldemortas buvęs toks baisus, kad žmonės jį vadinę „Tas Kurio Nevalia Minėti“. Tiesa, „Kurio Vardo Negali Garsiai Sakyti“ taip pat yra ir perifrazė, tačiau užslėpta Voldemorto vardo užuomina išlieka, tad aliuzija ir perifrazė viena kitai netrukdo.
- *Ir kas nutiks, jei Bolivaras suklups? Į kurį kitą vadą, skaitantį iš lapelio, ilgesingai žiūrėsi, kam ištikimai plosi, tylusis partinis jaunime?* Aliuzija į O. Henrio apsakymą „Bolivaras“.
- *Giliausias pragaro ratas skirtas tiems, kurie moralinės krizės laikais mėgina likti neutralūs.* Aliuzija į Dantės „Dieviškąją komediją“.
- *Ir pamenat – pavasarį valdžia žadėjo kažką daryti. Ir vienąkart, pavasari, tu vėl atjosi drąsiai – o mylimas pavasari, manęs jau neberasi.* Panašaus pobūdžio aliuziją vartojo ir R. Valatka, tik šįkart A. Tapinas vartoja aliuziją į Salomėjos Nėries „Diemedžiu žydėsiu“. Tiesa, tokio pobūdžio aliuzijos priartėja prie labai menkos ribos tarp aliuzijos ir citatos, kadangi vartojami kone tikslūs eilėraščio žodžiai. Tačiau tai nėra tiesioginė citata (nėra kabučių, skliaustų ar kitų citatos žymėjimą rodančių būdų) todėl tai vis dėlto yra aliuzija.

Andrius Tapinas vartoja ir daugiau panašių aliuzijų į garsių Lietuvos poetų eilėraščių eilutes:

- *Bet manoji, mikro-Lietuvos tema, vėl grįžta kaip neprašyta ir nekviesta viešnia, kaip vėlė, kaip vėlė nemarūnė ji įsisiurbia į tave ir nepaleidžia.* Tai aliuzija į Bernardo Brazdžionio eilėraštį „Per pasaulį keliauja žmogus“, pirmasis posmas: „...kaip vėlė, kaip vėlė nemarūnė / per pasaulį keliauja žmogus“.

- *Vienuolika juodvarnių toli skraidančių, apie Lietuvą galvojančių.* Aliuzija į Lietuvos liaudies pasaką „Dvylika brolių juodvarniais lakstančių“. Tiesa, nesutampa pasakos ir aliuzijos nurodytas skaičius, bet aliuzija tuo ir skiriasi, kad ji yra užuomina į kitą tekstą, ji neturi būti tiksliai užrašyta. Tuo ji ir skiriasi nuo citatos.
- *Ir čia jau niekas nesipiktina, niekas nekuria naujų institucijų, čia jau viskas įprasta, eilinę dieną rojui, su ta pačia viltimi.* Tai aliuzija į Nedos Malūnavičiūtės dainą „Eilinė diena rojuje“. Negirdėję šios dainos šioje pastraipoje išvelgs panašumų į Biblinius motyvus, kadangi ištraukoje yra žodis „rojus“.

3. ALIUZIJŲ ATPAŽINIMAS IR SUVOKIMAS POLITINIUOSE ANDRIAUS TAPINO IR RIMVYDO VALATKOS KOMENTARUOSE

3.1 TYRIMO METODOLOGIJA

Respondentai. Tyrime dalyvavo 40 bakalauro studijų studentų, iš jų 30 pirmo kurso Vilniaus universiteto žurnalistikos studentų, kiti 10 skirtingų specialybių studentai savanoriai, panorę atlikti apklausą. Tiek vieniems, tiek kitiems studentams buvo suteiktos tokios pat sąlygos apklausai atlikti (laikas, galimybės, anketos).

Užduotys: 1) atpažinti referencinį tekstą; 2) jį paaiškinti, interpretuoti.

Teksto imtis ir struktūra. Apklausos teksto turinį sudarė 40 tekstų ištraukų iš Rimvydo Valatkos ir Andriaus Tapino straipsnių, kurie apima 2015 – 2017 metų laikotarpį.

Tyrimas remiasi prielaida, kad ne visi respondentai vienodai sėkmingai atpažins skirtingų sričių intertekstus, todėl tekstai buvo suskirstyti į penkias skirtingas grupes. Nėra pripažintos vienos tekstų klasifikacijos, todėl kiekvienas autorius renkasi skirtingą grupavimą ir remiasi savais argumentais.

Apklausoje intertekstų grupės nebuvo nurodytos, taip pat visi intertekstai buvo paskirstyti atsitiktine tvarka (ne pagal grupes). Pavyzdžiui, po teksto su istorine aliuzija sekė tekstas su literatūrine aliuzija ir panašiai (tačiau tai nereiškia, kad po literatūrinės negalėjo sekti kita literatūrinė). Tai buvo padaryta siekiant išvengti galimo lengvo aliuzijų atpažinimo prisitaikant prie stilistikos, vartojimo modelio ar panašiai.

Atsakymai turėjo tenkinti bent vieną iš šių reikalavimų:

1. Nurodytas teisingas referencinis tekstas neteikiant aiškinamųjų komentarų, pavyzdžiui: „Filmas „Žvaigždžių karai“ arba „Dantės „Dieviškoji komedija“. Jeigu teikiami aiškinamieji komentarai iš jų turi būti aišku, kad autoriaus mintis suprantama adekvačiai.

2. Jeigu nenurodyta konkreti referencinė mintis, iš komentarų turi būti aišku, kad mintis suprasta tinkamai, pavyzdžiui: *Bet kuo toliau, tuo labiau panašu, kad tai ne valstiečių, o vieno konkretaus valstiečio Ramūno kulnas*. „Graikų mitas, kalbantis apie silpnąją vietą, kulną“. Respondentas tikriausiai neatsimena Achilo vardo, tačiau istoriją ir patį mitą žino ir atpažįsta.
3. Paminėtas aiškiai susijęs tekstas, bet ne pats kūrinys. Pavyzdžiui, vietoje pasakos pavadinimo „Snieguolė ir septyni nykštukai“ paminėta „Veidrodėli, veidrodėli, kas pasaulyje gražiausia?“ Priimtina manyti, kad nors respondentas neatsimena tikslaus kūrinio pavadinimo, bet atsimena jo garsią frazę, vadinasi, jis reikalingą kūrinį žino ir atpažįsta aliuziją.

3.2 TYRIMO EIGA

Respondentams buvo priminta arba paaiškinta, kas yra *intertekstas*, *aliuzija*, aptarti keli pavyzdžiai. Taip pat šią informaciją jie turėjo ir pirmajame apklausos puslapyje.

Buvo padalinti lapai su 40 trumpų (1 arba 2 sakiniai) tekstų, kuriuose yra bent viena aliuzija (kai kuriuose tekstuose buvo ir po dvi).

Respondentų atsakymų duomenys pateikiami statistiniais duomenimis, nurodomi procentais. Išskirtos trys atpažinimo rezultatų grupės: 1) adekvati interpretacija – pateiktas atsakymas atitinka aukščiau nurodytus reikalavimus; 2) nepagrįsta interpretacija – kai atsakymas įvardytų kriterijų neatitiko; 3) nenurodytas joks atsakymas (kai kurie į tuščius tarpus įrašė žodžius „Nežinau“ ir panašiai. Šie atsakymai irgi laikomi nepateiktais).

3.3 TYRIMO REZULTATAI

Vadovaujantis pasirinktu tyrimo metodu ir įvertinus testo atsakymus, gauti statistiniai duomenys parodė, kad beveik pusę aliuzijų apklaustieji atpažįsta ir adekvačiai interpretuoja.

Lentelė nr. 1. Aliuzijų atpažinimo statistika

Adekvati interpretacija	49 %
Nepagrįsta interpretacija	20 %
Nenurodytas joks atsakymas	31 %

Aliuzijų atpažinimo statistika pagal grupes yra gana tiksliai išsidėsčiusi. Biblinės aliuzijos statistiškai atpažįstamos gausiausiai. Keista, kad respondentai menkai atpažino kultūrines aliuzijas.

Ši grupė paliečia šių dienų aktualijas, įvykius. Tačiau patarlės ir kitos su folkloru susijusios aliuzijos buvo atpažintos lengviau nei politinės aktualijos.

Lentelė nr. 2. Aliuzijų atpažinimo statistika pagal grupes

	Aliuzijų kiekis	Galimų atsakymų kiekis	Faktinis atsakymų kiekis	Teisingi atsakymai statistiškai
Biblinės	4	160	97	66 %
Kino/televizijos	6	240	102	42 %
Kultūrinės	4	160	58	36 %
Istorinės/mitologinės	8	320	159	50 %
Literatūrinės	18	720	370	51 %
Iš viso:	40	1600	786	49 %

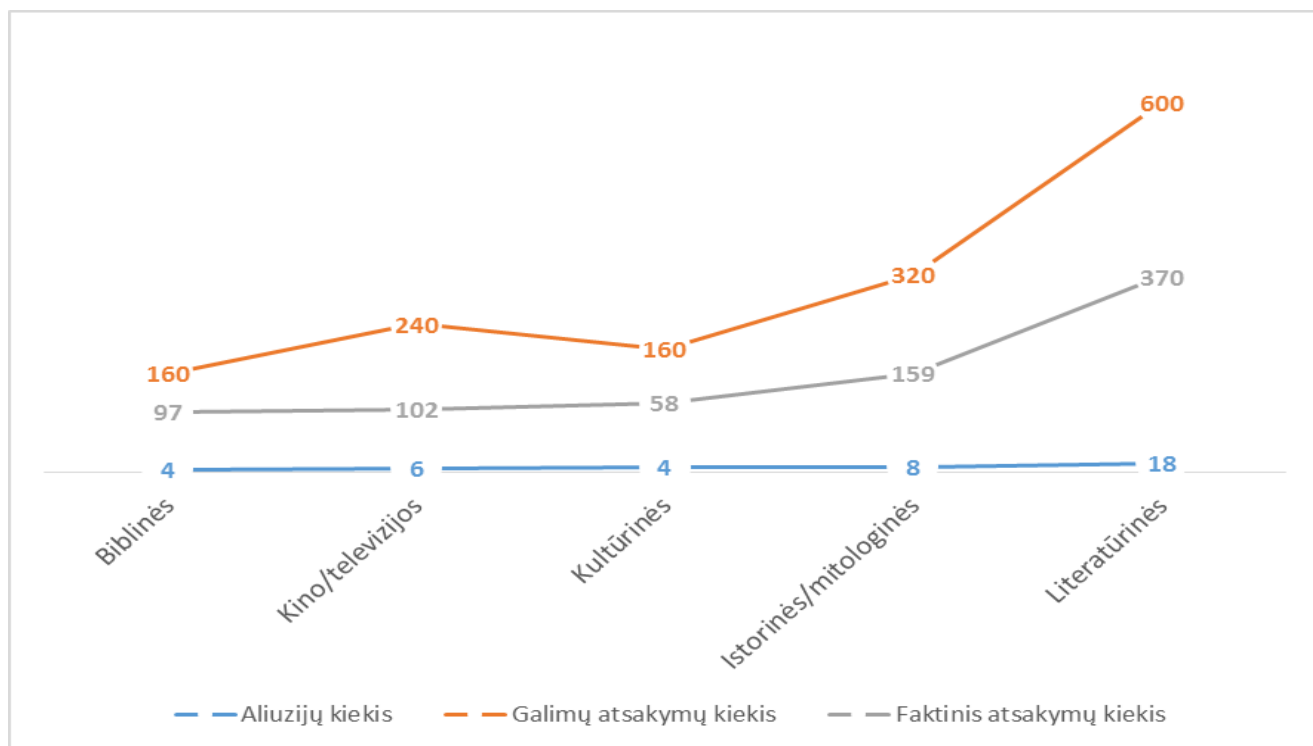


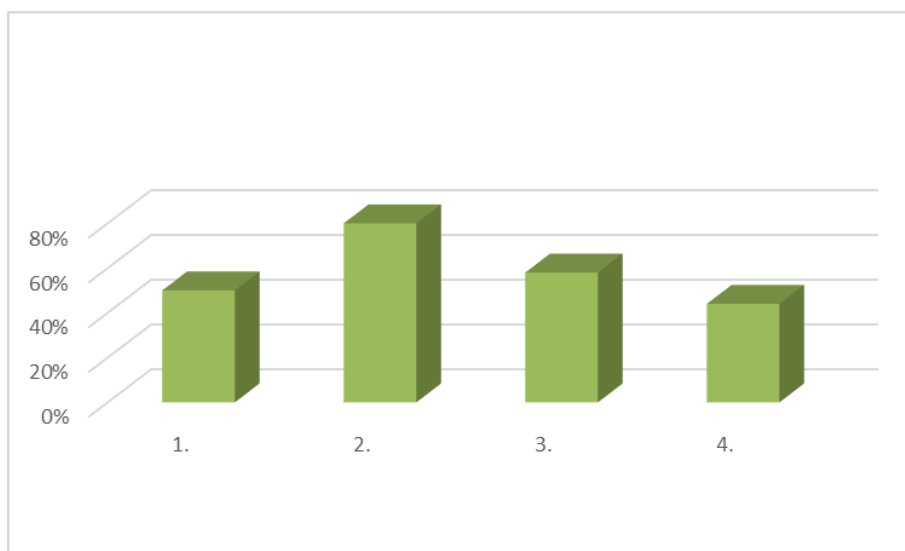
Diagrama nr. 1. Atsakymų kiekis

Biblinės aliuzijos

Biblinės aliuzijos teisingai ar bent jau iš dalies teisingai interpretuotos 66 % atsakymų.

1. *Seimo nariai, sėkmingai savo aplinkoje sudarbinę marčias, seseris, sūnus ir dukras, į savo arką priimantys ištisas artimųjų šeimas?* – 50 % apklaustųjų identifikavo šią aliuziją kaip biblinį motyvą, dalis respondentų įvardijo ir detaliau, jog tai yra Nojaus arkos istorija. Tačiau vienas apklaustasis, matydamas žodį „marčias“ šią aliuziją susiejo su Žemaitės „Marti“.
2. *Liepė R. Karbauskii į savo arką prieš didįjį pareigų ir pinigų stygiaus tvaną 2020 m. pasiimti visų gyvių po porą.* – ši aliuzija buvo pateikta gerokai vėliau už pirmąją, nors iš pažiūros jos labai panašios, bet ši atpažįstama netgi 80 % apklaustųjų. Tai greičiausiai lemia tai, kad ištraukoje pateikiama daugiau užuominų, tokių kaip „tvanas“, „visų gyvių po porą“.
3. *Kad yra tarsi paklydusi avelių banda, neturinti vedlio. Tokio, kuris šauktų savąsias avis vardais, o jos paskui jį sektų, nes pažintų jo balsą.* – 58 % identifikuota kaip Biblinis motyvas. Apie šį biblinį motyvą kalbama evangelijoje pagal Joną.
4. *Įsivaizduokime situaciją – už mūsų nuodėmės ant Lietuvos užleidžiamas keturiasdešimties dienų ir naktų lietus* – 55 % studentų įvardijo pasaulinio tvano istoriją.

Žemiau esančioje diagramoje pateikiami visų Biblinių aliuzijų atpažinimo statistiniai duomenys.



Schema nr. 2. Biblinių aliuzijų atpažinimo statistika

Kultūrinės aliuzijos

Šios grupės aliuzijos bendroje statistikoje sukėlė daugiausia problemų respondentams – tik 36 % aliuzijų buvo atpažintos ir identifikuotos. Tai gana keista, kadangi priešingai nei kitoms aliuzijoms, pavyzdžiui, literatūrinėms, šioms nereikia žinoti konkrečių kūrinių ar panašiai. Pakanka domėtis šių dienų aktualijomis ar būti girdėjus vieną kitą pasakymą.

1. *Demonstruoja gerasis Naisių ponas savo pranašumą.* – 35 % apklaustųjų identifiko, kad „Naisių ponas“ yra Ramūnas Karbauskis. 6 respondentai šioje aliuzijoje bandė identifikuoti serialą „Naisių vasara“. Tikėtina, kad ši sąsaja atsirado pamačius žodį „Naisių“. Tiesa, 3 respondentai šioje ištraukoje bandė rasti užuominą į Donelaičio „Metus“.
2. *Jūs sakysite – „jau prisipirkom visokio auksinio niekalo. Gana.“* – 15 % respondentų atpažino, kad tai aliuzija į buvusio krašto apsaugos ministro Juozo Oleko pirktus „auksinius šaukštus“. Dalis respondentų nebandė teikti interpretacijų šiai aliuzijai.
3. *Kurie šoka baudžiauninkų šokį „O jūs, vaikai, taip darykit, kaip, Karbauskis daro“.* – daug problemų nesukėlusio aliuzija, kurią atpažino 88 % respondentų. Tiesa, atsakymai buvo įvairūs: „vaikiška dainelė“, „lietuvių liaudies šokis - dainelė“, „baudžiauninkų šokis“. Visi šie atsakymai laikomi teisingais.
4. *Anas melų malūne pasirodė ne blogiau už Pakso asilus su raudonais batais.* – vos keli studentai, t. y. 8 % atpažino aliuziją į Pakso apkaltos procesą.

Žemiau pateikiama diagrama su kultūrinių aliuzijų statistiniais duomenimis.

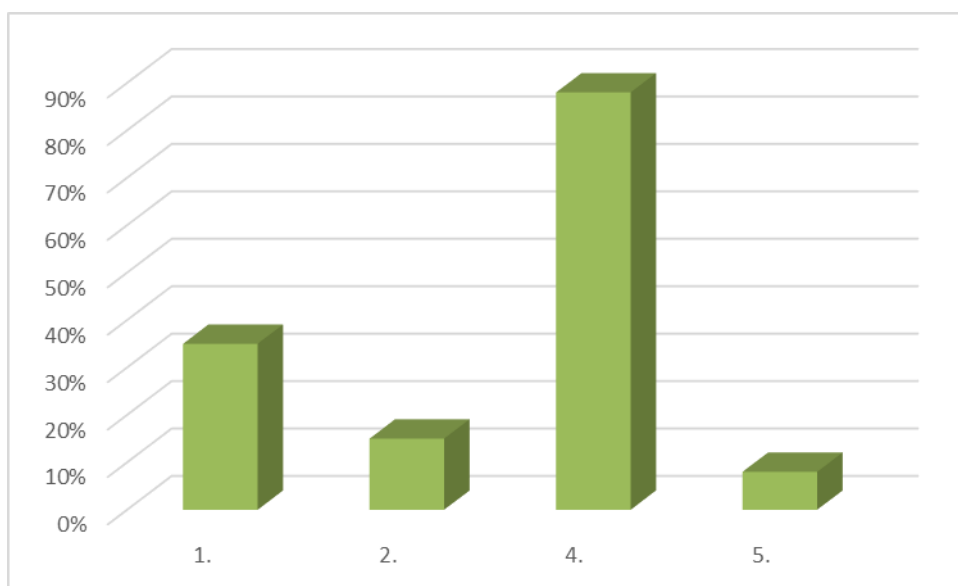


Diagrama nr. 3. Kultūrinių aliuzijų atpažinimo statistika

Kino/televizijos aliuzijos

Šios tekstų grupės aliuzijas identifiko 42 % apklaustųjų.

Žvelgiant atidžiau, didesnę dalį šių aliuzijų sukūrė Andrius Tapinas. Šis žmogus išties mėgsta fantastikos kūrinius. Tikėtina, kad apklausoje dalyvavę studentai, priešingai nei A. Tapinas, neturi pomėgio žiūrėti fantastinės tematikos filmų, todėl nežino tokių filmų kaip: „Žvaigždžių karai“ arba „Transformeriai“.

1. Žodis „praimas“ skamba taip beprotiškai pagarbiai ir pataikūniškai lipšniai, kad kitas logiškas laiptelis būtų tik *Optimus Praimas*. – šią aliuziją atpažino 48 % apklaustųjų. Dalis apklaustųjų įvardijo, kad „Optimus Praimas“ yra „Transformerių“ filmo personažas. Kita dalis parašė tik filmo pavadinimą. Abu atsakymo variantai laikomi tinkamais.
2. *Nes jis jaučia Jėgą ir kaip tikras Lyderis ir Tėvas gali pasakyti partijos mažatikiams „your lack of faith disturbs me“*. – šią aliuziją į „Žvaigždžių karų“ filmą atpažino 20 % apklaustųjų. Aliuzijos atpažinimo „raktas“ turėjo būti žodis „Jėgą“. Kai kurie atpažino angliškąją frazę, kurią filme naudojo vienas pagrindinių veikėjų. Dalis klaidingai interpretavo „Lyderį“ ir „Tėvą“.
3. *Jaunųjų šeškučių tylėjimas ir šlubčiojantis premjeras Stebuklų šalyje*. – Viena iš nedaugelio tekstų ištraukų, turėjusi dvi skirtingas aliuzijas. Teisingu atsakymu laikyta, jei bent viena iš aliuzijų buvo atpažinta, todėl šią aliuziją atpažįsta 95 % apklaustųjų. „Alisą Stebuklų šalyje“ bent jau girdėjęs yra gal net kiekvienas, tačiau režisieriaus Jonathan‘o Demme filmą „Avinėlių tylėjimas“ žinojo kur kas mažiau apklaustųjų – 38 %. Tiesa, teisingais atsakymais laikyti ir tie, kurie įvardino ne knygą, o filmą.
4. *Kuris vėl televizorių sieną ravėja*. – gana gausiai – 58 % apklaustųjų atpažinta aliuzija į „Dviračio šou“ kurtą parodiją.
5. *Nežinau, kur turi gyventi ir kokiam užkampyje tūnoti, kad nebūtum girdėjęs apie nubundančią Galią*. – dar viena aliuzija į „Žvaigždžių karų“ filmą, kuri buvo atpažinta prasčiau nei pirmoji – 17 %. Tad Andriaus Tapino žodžiai skamba labai jau ironiškai.
6. *Rolandas Paksas ir pastaruoju metu vis labiau į High Sparrow panašėjantis Ramūnas Karbauskis, visiems linkėjo gerų Joninių*. – viena iš aliuzijų, kuri studentams pasirodė sunkiai atpažįstama – 18 % apklaustųjų atsakė teisingai. Tai aliuzija į dabar itin populiarią serialą – „Sostų karai“, konkrečiai į vieną ten esančių personažų *High Sparrow*. Paradoksalu, tačiau 20 % studentų (2 procentiniais punktais daugiau už teisingai atsakiusius) įvardijo, kad tai aliuzija į „Karibų piratų“ pagrindinį veikėją *Jack Sparrow*. *Jack* yra paprastas vardas, o štai *High* reiškia didįjį, galingą ar panašiai. Šitaip *Jack Sparrow* filme „Karibų piratai“ niekuomet nebuvo vadintas. Tikėtina, kad šie 20 % studentų nėra matę serialo „Sostų karai“, bet yra matę „Karibų piratus“, todėl žodis *Sparrow* iš dalies juos suklaidino.

Žemiau pateikiami Kino/televizijos aliuzijų atpažinimo statistika.

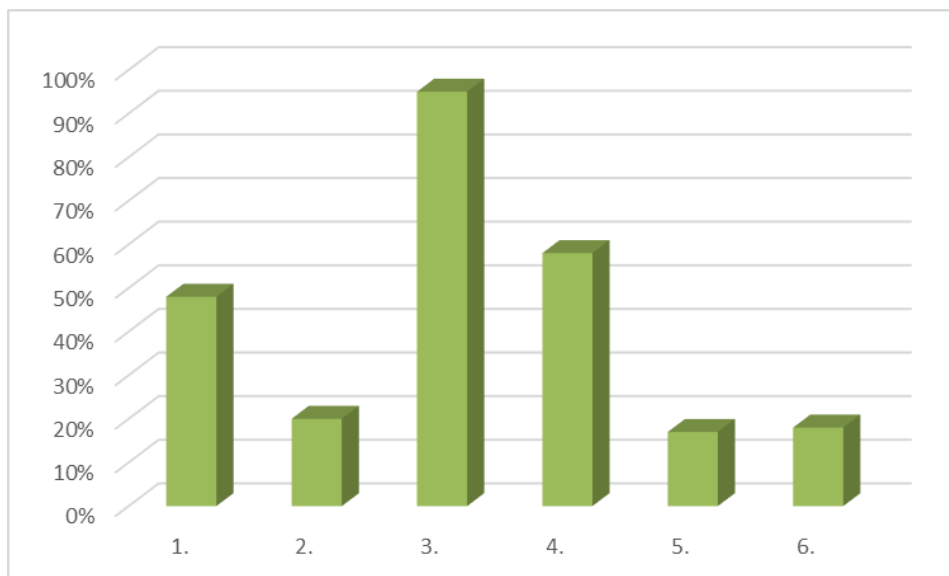


Diagrama nr. 4. Kino / televizijos aliuzijų atpažinimo statistika

Istorinės/mitologinės aliuzijos

Istorinių/mitologinių aliuzijų statistika labiausiai atitinka bendrą atpažinimo vidurkį – 50 %. Tačiau pastebima, kad aliuzijos, susijusios su sovietmečiu, buvo itin sunkiai atpažįstamos.

1. *Bet kuo toliau, tuo labiau panašu, kad tai ne valstiečių, o vieno konkretaus valstiečio Ramūno kulnas.* – ši aliuzija respondentams pasirodė pakankamai lengvai atpažįstama – 78 %. Daugiau ar mažiau nežinantys mito nerašė nieko, tik du studentai bandė įžvelgti kažką iš lietuvių liaudies patarlių. Teisingais atsakymais laikytini ir tie, kurie paminėjo „silpnąją vietą“.
2. *Ir rideni tą akmenį, pamažu rideni, žingsnis po žingsnio kopį aukštyn, pasitelki bendražygius ir bendraminčius, pasižiūri aukštyn – ir kalno viršūnė, regis, jau visai netoli.* – 88 % respondentų parodė žinantys ir šį mitą, t. y. Sizifo mitą. Tiesa, kai kurie studentai minėjo „Sizifo darbas“, „beprasmiš Sizifo darbas“, „Sizifo kančia, kurios nesustabdysi“. Visi šie atsakymai laikyti tinkamais, nes respondentai rodė žinantys šį mitą ir jį atpažįstantys.
3. *Dėl viso pikto. Ir vardan tos.* – 80 % apklaustų studentų moka Vinco Kudirkos „Tautišką giesmę“.
4. *Stebėdamas, kaip valstybėje siautėja išrinkti ją valdyti ir mus vesti takais dorybės, nejučia pagalvoju, kaip jiems gerai.* – 75 % studentų atpažįsta ir šią aliuziją į Tautišką giesmę.
5. *Ateis karta, kurios nestebins savanorystė, o pilietiškumas ir patriotizmas bus savaime suprantami dalykai, kurie natūraliai yra tavyje, o ne kaip spuogas susiformuoja ir išsiveržia per vienuoliktąją, tryliktąją ir šešioliktąją.* – pusė studentų, t.y. 50 %, atpažino minimas valstybines dienas.

6. *Turbūt vienintelė Birutė Vėsaitė blyksterėjo originalumu, pasiūliusi privalomai „čipuoti“ artimiesiems ir aplinkai pavojų keliančius asmenis ir nuolatos juos sekti. Birutė... Yra du beribiai dalykai. – 23 % studentų sugebėjo atpažinti garsiąją Alberto Einšteino pasakytą mintį „Begaliniai yra tik du dalykai – Visata ir žmonių kvailumas. Bet dėl Visatos nesu tikras“. Tiesa, nė vienas iš gerai atsakiusių studentų neparašė tikslios citatos, tačiau įvardijo atpažįstantys, jog tai yra A. Einšteino pasakyti žodžiai.*
7. *Kartu su Algirdu Paleckiu, Vytautu Šustausku bei kitais žinomais kovotojais prieš viską staugiančių „pirmyn vergai nužemintieji, vesk mus, Marijonai, į pergalę“. – Nei vienas studentas negalėjo tiksliai įvardinti šios aliuzijos referencinio teksto. Vienas studentas, parašė girdėjęs iš savo senelių frazę „pirmyn vergai nužemintieji“. Tai reiškia, kad studentai tiesiog nėra girdėję proletariato himno. Tai istorijos detalė, kurios visuomenė nenori prisiminti. Tiesa, žvelgiant į atsakymus, 8 studentai išvelgė aliuziją į Marijono Mikutavičiaus dainą „Trys milijonai“. Tiesa, du studentai išvelgė aliuziją į Mozę. Tačiau pamirštama, kad Možė buvo išlaisvintojas, o ne tam tikras vedlys, vedęs į pergalę.*
8. *Jau kiekviena virėja gali valdyti Lietuvą, turėtume atšauti, jog virėjų įžeidinėti nereikėtų. – nei vienas iš apklaustųjų neatpažino aliuzijos į Vladimiro Lenino pasakytą sentenciją.*
Žemiau pateikiami istorinių / mitologinių aliuzijų atpažinimo statistiniai duomenys.

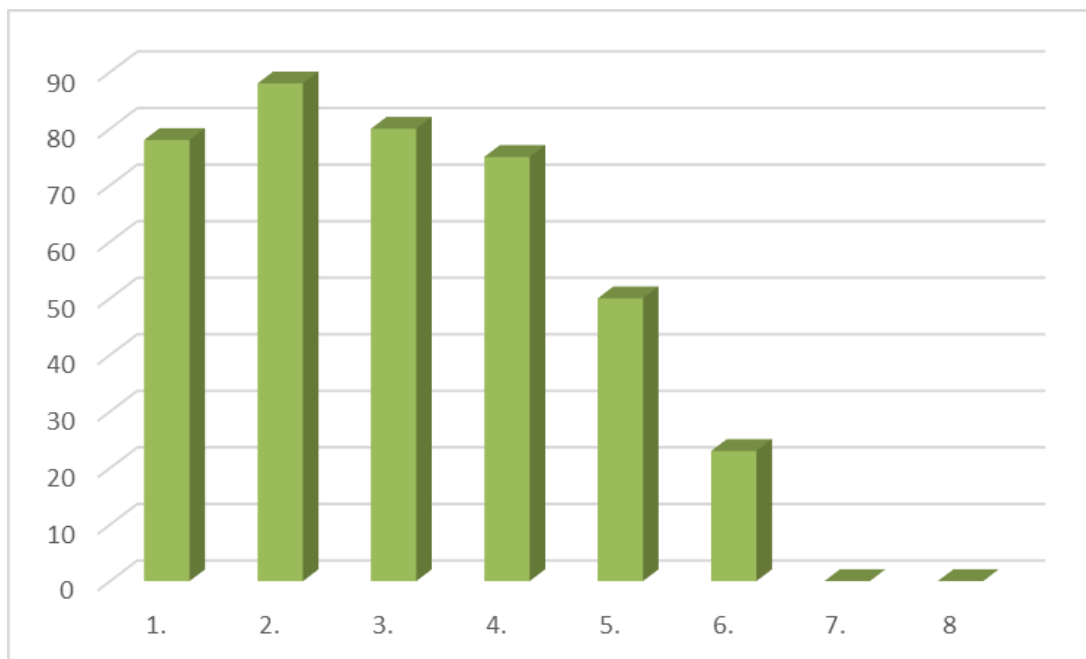


Diagrama nr. 5. Istorinių / mitologinių aliuzijų atpažinimo statistika

Literatūrinės aliuzijos

Literatūrinių aliuzijų atpažinimo statistika siekia 51 %, t.y. 2 procentiniais punktais daugiau nei bendras atpažinimo vidurkis.

Gausiausiai atpažįstamos aliuzijos į mokyklinio kurso literatūrinius kūrinius, populiarius šiame amžiuje sukurtus kūrinius, pasakas. Tai buvo tikėtina, atsižvelgiant į studentų amžių ir menkėjantį literatūrinį išprusimą.

1. Vienintelė aliuzija, kurią atpažino visi iki vieno studentai, netgi tie, kurie šio kūrinio rankose nelaikė – „50 skurdo atspalvių“. Šis kūrinys, net jei ir gana prieštaringai vertinamas, išlaiko itin didžiulį populiarumą. Jį žino net neskaitę, nes „50 pilkų atspalvių“ tapo XXI a. antros pusės komercinės literatūros prekiniu ženklu. Visuomenės jaunoji karta, priešingai nei sovietmečiu gimę ir auge, laisvai ir noriai kalba romantikos, meilės, sekso temomis.
2. *Ir kas nutiks, jei Bolivaras suklups? Į kurį kitą vadą, skaitantį iš lapelio, ilgesingai žiūrėsi, kam ištikimai plosi, tylusis partinis jaunime?* – šio precedentinio teksto niekas neatpažino. Tai O. Henrio (tikrasis vardas William Sydney Porter) apsakymas „Bolivaras“. Teiginys, kad aliuzija tikrai siejama su šiuo kūriniu, yra neginčytinas, kadangi pats Andrius Tapinas paklaustas nurodė, kad tekste esanti aliuzija yra į šį kūrinį.
3. *Skverneliui visa tai tiko. Jis sutiko. Vedė jis didžiaviryių pulkus ir priešų sulaužė galybę.* – 23 % respondentų atpažino Maironio eiles, vienam jų pavyko tiksliai nurodyti, į kurį eilėraštį ši aliuzija. Iš dalies teisingais laikyti ir tie atsakymai, kuriuose nurodyta Maironio poezija, bet ne tas kūrinys (pvz. „Trakų pilis“), taip pat tie, kurie nurodė, jog tai aliuzija į poeziją, tačiau klaidingais laikyti, jei nurodytas visiškai ne tas poetas ar. 5 studentai nurodė aliuziją į „Žalgirio mūšį“, kiti trys Skvernelį sugretino su Vytautu Didžiuoju.
4. *Ilgą laiką norėjome naiviai tikėti, kad tai tik Vilnijos problema, kur save pasitęsęs Jėzaus vietininkas žemėje ir Europarlamentaras, Kurio Vardo Negali Garsiai Sakyti, tvarkosi būdu paprastuoju.* – kaip ir buvo minėta, populistinės, šiuolaikinės, fantastinės literatūros atpažinimo statistika gana aukšta – 70 % respondentų gebėjo atpažinti aliuziją į „Hario Poterio“ knygas. Atsakymai taip pat buvo ištis platūs. Gana detaliai aprašoma, kad tai: „...aliuzija į „Hario Poterio“ knygų blogąjį personažą Voldemortą, kuris buvo vadintas Tas Kurio Vardo Garsiai Negalima Sakyti“ ir panašiai.
5. *Ir pamenat – pavasari valdžia žadėjo kažką daryti. Ir vienąkart, pavasari, tu vėl atjosi drąsiai – o mylimas pavasari, manęs jau neberasi.* – 60 % respondentų atpažino Salomėjos Nėries poeziją, dalis įvardino ir tikslų kūrinį – „Diemedžiu žydėsiu“. Statistika nestebina, kadangi mokykloje Salomėjos Nėries poezija, ypač minimas rinkinys, detaliai analizuojamas.

6. *Biudžeto eilutėmis pareina ruduo.* – kaip ir tikėtasi, respondentai nesunkiai atpažino aliuziją į Mariaus Katiliškio „Miškais ateina ruduo“ – 70 %.
7. *Bet manoji, mikro-Lietuvos tema, vėl grįžta kaip neprašyta ir nekviesta viešnia, kaip vėlė, kaip vėlė nemarūnė ji įsisiurbia į tave ir nepaleidžia.* – nei vienas respondentų neatpažino šios aliuzijos į Bernardo Brazdžionio „Per pasaulį eina žmogus“. 17 % gebėjo bent jau įvardinti, kad jie išvelgia kažką iš poezijos. Tiesa, tarp neadekvačių interpretacijų būta įvairių: A. Mickevičiaus poema „Vėlinės“ (du respondentai parašė tokį pat atsakymą), „Lietuva kaip arbata“ (apskirtai neaišku, ką respondentas norėjo pasakyti šiuo sakiniu), „Madagaskaras“, „Rusija“, „Lietuvių literatūros kūrinys „Veronika“, „Maironio eilėraštis“. Nė vieno iš šių atsakymų nebuvo galima laikyti teisingu.
8. *Markizo Karabaso, kuriam priklauso visos karalystės žemės, titulas keičia žaidimo taisykles.* – 43 % respondentų gebėjo atpažinti aliuziją į Charles Perrault „Batuoto katino“ pasakos personažą Markizą Karabasą. Dalis bandė rasti sąsajų su R. Karbauskiu, tikėtina dėl šių žodžių – „...karalystės žemės“.
9. *Giliausias pragaro ratas skirtas tiems, kurie moralinės krizės laikais mėgina likti neutralūs.* – pakankamai gerai – 60 % apklaustųjų atpažinta ir interpretuota aliuzija į Dantės „Dieviškąją komediją“. Tiesa, ne visi studentai demonstravo puikias šio kūrinio žinias, todėl vietoj tikslaus pavadinimo įvardinimo rašė „Dantės pragaras“, tačiau tokie atsakymai iš dalies tenkino teisingo interpretavimo kriterijus, todėl laikomi teisingais.
10. *Ir ne Šakalienė, kuri ir po to, žiūrėdama į veidrodėlį, prašys veidrodėlio pasakyti, kas tarp valstiečių buvo protingiausia.* – respondentai pasirodė esą tikri holivudinių filmų žinovai, kadangi šią ekranizuotą pasaką atpažino beveik visi apkaustieji – 93 %. „Snieguolė ir septyni nykštukai“ ir „Miegančioji gražuolė“, arba „Veidrodėli, veidrodėli“ – visi šie atsakymai laikomi teisingais, kadangi kalbama apie vieną ir tą pačią pasaką.
11. *Vienuolika juodvarnių toli skraidančių, apie Lietuvą galvojančių.* – kitą pasaką „Dvylika brolių juodvarniais lakstančių“ atpažino kiek mažesnis respondentų skaičius – 73 %.
12. *Tiesa, R. Karbauskis, susidūręs su net už jį balsavusių žmonių nepasitenkinimu, kalbėdamas apie „permainas“ jau plonina liežuvį.* – „Vilko ir septynių ožiukų“ pasaką atpažino kiek daugiau nei pusė – 55 % – respondentų.
13. *Lyg ir turi žmoną, lyg ir kažkur esanti, bet ponas visur vaikšto vienas.* – Radjardo Kilpingo apsakymą „Apie katiną, kuris vaikščiojo vienas“ žino 35 % apklaustųjų, nors nei vienas studentas neįvardijo kūrinio autoriaus, tik kūrinį. Atsakymai, susiję su R. Karbauskiu laikyti netinkamais, nes referencinis tekstas šiuo atveju yra minėtasis apsakymas.

14. *Koldūnai ir kažkokios bakterijos, būti ar nebūti valdininkui Miliui, ant sujauktos bendrabučio lovos akis paaugliškaai varantis Seimo Gražulis – koldūngeitas iki kaklų įtraukė ir studentę, ir prezidentę.* – teisingais atsakymais laikyti, tie kurie įvardijo Šekspyro „Hamletą“ arba frazę „būti ar nebūti“. Tokių atsakymų būta 55 %. Taip pat, jei respondentai būtų įvardiję *Watergate* skandalą, jų atsakymas būtų laikomas teisingu, deja, tokio atsakymo būta tik vieno. Visi atsakymai, susiję su koldūnų skandalu, Petru Gražuliu, ar Andriumi Užkalniu laikyti neteisingais. Pastebėtina, jei greta esančio teisingo atsakymo, apie William'o Shakespear'o „Hamletą“, buvo parašyta ir neadekvati interpretacija į *Watergate* skandalą, pirmosios (t.y. „Hamleto“) aliuzijos interpretacija išlieka teisinga ir įtraukiama į bendrą adekvataus vertinimo statistiką.
15. *Atsibudo savo paties laidotuvėse ir tikėjosi, kad jam paspaus ranką arba pagirs visuotiniame narių susirinkime.* – ši aliuzija respondentams pasirodė sunkiai atpažįstama –13 % apklaustųjų galėjo įvardinti atpažįstantys aliuziją į Marcelijaus Martinaičio „Kukučio balades“ Tiesa, didžioji dalis pasirinko visai nemėginti interpretuoti šios aliuzijos. Tarp laimę mėginusių buvo štai šie spėjimai – „Drakula“, „V. Krėvės „Skirgaila“ (du kartai), „Liaudies patarlė“, „SSRS“ (nepateikta jokių detalesnių paaiškinimų).
16. *Straipsnyje užsakymo numerio nėra, bet kyla klausimas – ar iš balos tas gerumas suteikti tribūną premjero žmonai.* – 78 % apklaustųjų lengvai atpažįsta posakį „Ar iš balos tas gražumas mano prigimimo. Teisingais atsakymais laikyti ir tie, kurie neužbaigė patarlės iki galo, t.y. „Ar iš balos tas gražumas?“. Teisingais laikyti atsakymai ir tie, kuriuose buvo tokių netikslumų kaip šis – „Ar iš balos tas grožis“.
17. *Jaunojo lyderio balsas į partijos dangų neina.* – 40 % respondentų sėkmingai identifikavo lietuvių liaudies patarlę „Šuns balsas į dangų neina“. Į iš dalies teisingų atsakymų sąrašą pateko ir tie, kurie parašė, jog tai yra patarlė. Tiesa, ši aliuzija pasižymėjo įvairiomis interpretacijomis. 5 studentai šioje ištraukoje išvelgė kitą patarlę „Kad tavo žodžiai tiesiai Dievui į ausį“. Taip pat net 6 studentai šioje ištraukoje išvelgė aliuziją į Gabrielių Landsbergį, tačiau „Jaunasis lyderis“ labai priartėja prie paprastos užuominos (neturinčios jokio aliuzinio ryšio), todėl aliuzija jos laikyti negalima.
18. *Ir čia jau niekas nesipiktina, niekas nekuria naujų institucijų, čia jau viskas įprasta, eilinę dieną rojui, su ta pačia viltimi.* – šią aliuziją respondentams taip pat sunkiai sekėsi atpažinti. 15 % apklaustųjų identifikavo Nedos Malūnavičiūtės dainą „Eilinė diena rojuje“. Dalis apklaustųjų matydami žodį „rojui“ bandė šią aliuziją sieti su Biblija.

Žemiau pateikiami literatūrinių aliuzijų atpažinimo statistiniai duomenys.

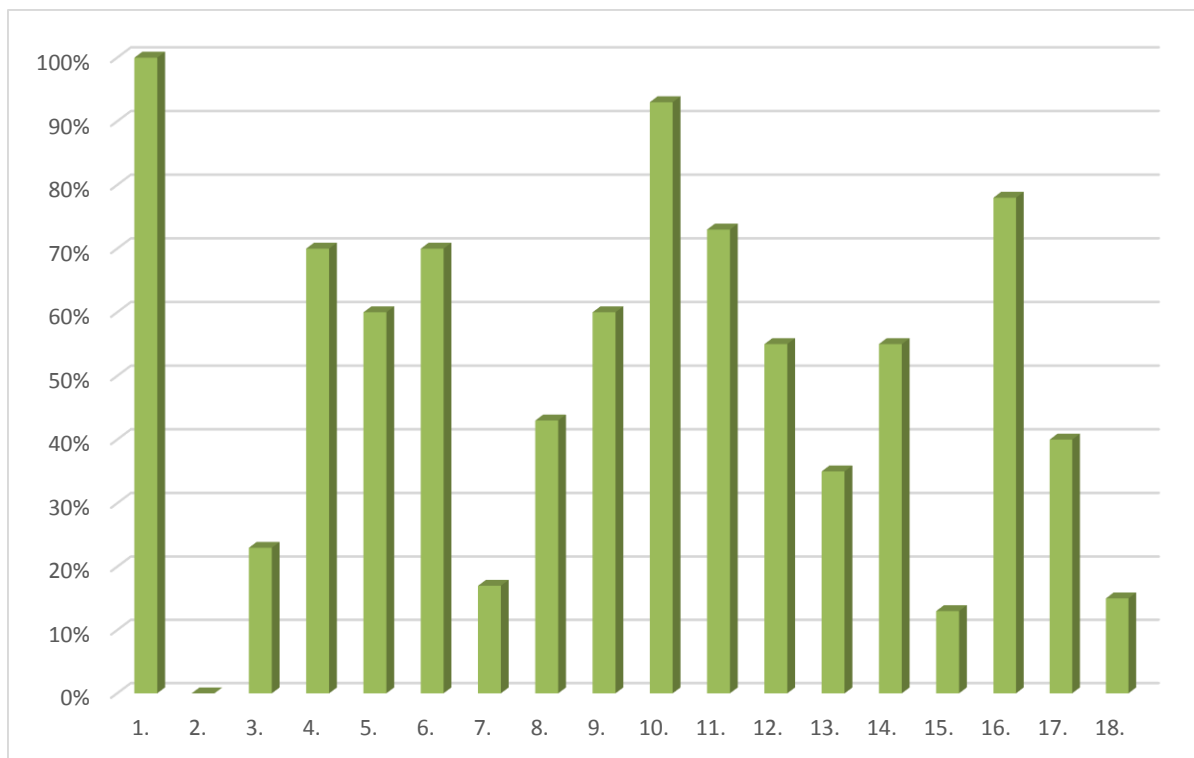


Diagrama nr. 6. Literatūrinių aliuzijų atpažinimo statistika

3.3 REČIAUSIAI IR DAŽNIAUSIAI ATPAŽINTŲ REFERENCINIŲ TEKSTŲ STATISTIKA

Greta anksčiau grupėmis suskirstytų ir pateiktų statistinių duomenų, pateikiama ir rečiausiai bei dažniausiai atpažintamų referencinių tekstų statistika.

Lentelė nr. 2. Rečiausiai atpažinti referenciniai tekstai

Aliuzija	Referencinis tekstas	Atpažinimas (proc.)
<i>Ir kas nutiks, jei Bolivaras suklups? Į kurį kitą vadą, skaitantį iš lapelio, ilgesingai žiūrėsi, kam ištikimai plosi, tylusis partinis jaunime?</i>	O. Henrio apsakymas „Bolivaras“	0
<i>Kartu su Algirdu Paleckiu, Vytautu Šustausku bei kitais žinomais kovotojais prieš viską staugiančių „pirmyn vergai nužemintieji, vesk mus, Marijonai, į pergalę“</i>	Proletariato himnas, pirmosios eilutės „Pirmyn vergai nužemintieji,/ išalkusi minia, pirmyn!“	0
<i>Jau kiekviena virėja gali valdyti Lietuvą, turėtume atšauti, jog virėjų įžeidinėti nereikėtų</i>	V. Lenino sentencija „Kiekviena virėja gali valdyti valstybę“	0
<i>Anas melų malūne pasirodė ne blogiau už Pakso asilus su raudonais batais</i>	Rolando Pakso apkaltos procesas	8
<i>Atsibudo savo paties laidotuvėse ir tikėjosi, kad jam paspaus ranką arba pagirs visuotiniame narių susirinkime</i>	Marcelijaus Martinaičio „Kukučio baladės“	13

<i>Bet manoji, mikro-Lietuvos tema, vėl grįžta kaip neprašyta ir nekviesta viešnia, kaip vėlė, kaip vėlė nemarūnė ji įsisiurbia į tave ir nepaleidžia</i>	Bernardo Brazdžionio eilėraštis „Per pasaulį“	13
<i>Jūs sakysite – „jau prisipirkom visokio auksinio niekalo. Gana.“</i>	Skandalas su buvusio krašto apsaugos ministro Juozo Oleko neskaidriais auksinių šaukštų pirkimais	15
<i>Ir čia jau niekas nesipiktina, niekas nekuria naujų institucijų, čia jau visas įprasta, eilinę dieną rojų, su ta pačia viltimi</i>	Nedos Malūnavičiūtės daina „Eilinė diena rojų“	15
<i>Nežinau, kur turi gyventi ir kokiame užkampyje tūnoti, kad nebūtum girdėjęs apie nubundančią Galią.</i>	Fantastinių filmų serija „Žvaigždžių karai“	18
<i>O Rolandas Paksas ir pastaruoju metu vis labiau į High Sparrow panašėjantis Ramūnas Karbauskis, visiems linkėjo gerų Joninių</i>	Serialas arba knyga „Sostų karai“ (angl. <i>Game of Thrones</i>)	18
<i>Nes jis jaučia Jėgą ir kaip tikras Lyderis ir Tėvas gali pasakyti partijos mažatikiams „your lack of faith disturbs me“.</i>	Fantastinių filmų serija „Žvaigždžių karai“	20

Žemiau pateikiama kita lentelė, su dažniausiai atpažintais intertekstais

Lentelė nr. 3. Dažniausiai atpažinti intertekstai

Aliuzija	Referencinis tekstas	Atpažinimas (proc)
<i>50 skurdo atspalvių</i>	E. V. James romanas „50 pilkų atspalvių“ arba knygos pagrindu kurtas filmas	100
<i>Jaunųjų šeškučių tylėjimas ir šlubčiojantis premjeras Stebuklų šalyje</i>	T. Harris knyga „Avinėlių tylėjimas“ ir Lewis Carroll pasaka „Alisa stebuklų šalyje“	95
<i>Ir ne Šakalienė, kuri po to, žiūrėdama į veidrodėlį, prašys veidrodėlio pasakyti, kas tarp valstiečių buvo protingiausia</i>	Brolių Grimų pasaka „Snieguolė ir septyni nykštukai“	93
<i>Kurie šoka baudžiauninkų šokį „O jūs, vaikai, taip darykit, kaip, Karbauskis daro“</i>	Šokio ratelis „Jurgeli, meistreliai“	88
<i>Ir rideni tą akmenį, pamažu rideni, žingsnis po žingsnio kopi aukštyn, pasitelki bendražygius ir bendraminčius, pasižiūri aukštyn – ir kalno viršūnė, regis, jau visai netoli.</i>	Sizifo mitas	88
<i>Liepė R. Karbauskiui į savo arką prieš didįjį pareigų ir pinigų stygiaus tvaną 2020m. pasiimti visų gyvių po porą</i>	Biblija, Nojaus arkos istorija	80
<i>Dėl viso pikto. Ir vardan tos</i>	V. Kudirkos „Tautiška giesmė“	80

<i>Straipsnyje užsakymo numerio nėra, bet kyla klausimas – ar iš balos tas gerumas suteikti tribūną premjero žmonai?</i>	Posakis „Ar iš balos tas gražumas“	78
<i>Bet kuo toliau, tuo labiau panašu, kad tai ne valstiečių, o vieno konkretaus valstiečio Ramūno kulnas</i>	Graikų mitologijos mitas apie Achilą.	78
<i>Stebėdamas, kaip valstybėje siautėja išrinkti ją valdyti ir mus vesti takais dorybės, nejučia pagalvoju, kaip jiems gerai.</i>	Lietuvos Respublikos himnas	75

3.4 TYRIMO IŠVADOS

Tyrimas parodė, kad 1 - 4 kurso studentai adekvačiai atpažįsta apie pusę (49 %) Rimvydo Valatkos ir Andriaus Tapino tekstuose slypinčių aliuzijų. Vertinant rezultatus reikia atsižvelgti į tokiam tyrimui esančius apribojimus. Studentai žinojo, kad kiekvienoje testo ištraukoje slypi bent viena aliuzija ir bandė intensyviai ją, ar jas, atpažinti. Tikėtina, kad laisvu metu skaitydami vieno ar kito žurnalisto tekstus, tie patys respondentai atpažintų kur kas mažiau užslėptų aliuzijų, todėl tikėtina, kad rezultatas būtų kur kas prastesnis.

Geriausiai respondentai atpažino biblinius (66 %) ir literatūrinius (52 %) intertekstus, prasčiausiai – kultūrinius (36 %) referencinius tekstus. Pastebėtina, kad studentai kur kas lengviau atpažino lengvo pobūdžio literatūrinius kurinius, populiarius šiame amžiuje parašytus kūrinius. Didesnė slinktis pastebima tekstuose, kurie susiję su sovietmečiu, istorija. Taip pat pastebima, kad studentai, pamatę vieną ar kitą girdėtą žodį, skuba daryti išvadas ir nurodo netinkamą referencinį tekstą. Studentai gana prastai atpažįsta lietuviškosios poezijos intertekstus.

4. ALIUZIJOS SU METAKOMENTARAIŠ

Atliekant aliuzijų tyrimą, buvo pastebėta, kad publicistai neatsiriboja nuo aliuzijos atpažinimo. Norėdami, kad jų tekste minima aliuzija būtų tinkamai atpažįstama, jie teikia aiškias komentarų nuorodas, pavyzdžiui minimos minties autoriaus tapatybę arba kitokią aiškią minties nuorodą. Šiame darbe minėtas minties nuorodas apibrėšime kaip **metakomentarus**.

Šį skyrių apžvelgti darbo pabaigoje pasirinkta todėl, kad kai kurios aliuzijos, kurios buvo pateiktos respondentams, turėjo metakomentarus, tačiau apklausoje jie nebuvo minimi. Tokiu būdu, buvo norėta patikrinti, kiek respondentų, be šių komentarų gebės atpažinti užuominas ir ar tikrai šie komentarai buvo būtini.

Aliuzijų ir metakomentarų tema yra visiškai nenagrinėta, o jei ir yra, tyrimai labai menkai žinomi. Kaip jau buvo minėta, aliuzijai egzistuoti reikalinga užslėpta nuoroda. Teisinga manyti, kad metakomentarai sunaikina šią pagrindinę aliuzijos egzistavimo savybę.

Natūraliai kyla klausimas, kodėl tuomet autoriai renkasi vartoti šiuos komentarus? Tikėtina, kad tokiu būdu siekiama išvengti skaitytojo sutrikdymo arba nenorima, kad jis, skaitytojas, klaidingai interpretuotų minimą aliuziją. Tokia strategija parodo, kad autoriaus nuomone svarbu, kad jo mintis būtų tinkamai suprasta. Tai gali lemti netgi svarbią tekstui mintį, po kurios tolimesnis tekstas gali būti ne visai aiškus. Tokiu atveju tinkamiau naudoti citatą, nurodyti šaltinį, autorių, bet kas jei autorius nėra tiksliai žinomas? Arba rašantysis negali įvardinti tikslios citatos, bet vis tiek nori įrėminti kilusią idėją ir būti suprastas? Štai todėl naudojamos aliuzijos, o sugretinant autoriaus ir skaitančiojo fonines žinias naudojami metakomentarai.

Štai Andriaus Tapino, straipsnyje „Taip, ****“, mes visi gerai atlikom savo darbą, bet du vaikai šulinyje“ randama viena užuomina, kuri, buvo įtraukta ir į darbo nagrinėjimų ištraukų sąrašą: „*Turbūt vienintelė Birutė Vėsaitė blyksterėjo originalumu, pasiūliusi privalomai „čipuoti“ artimiesiems ir aplinkai pavojų keliančius asmenis ir nuolatos juos sekti. Birutė... Yra du beribiai dalykai*“. Ištrauka baigiasi šitaip: *Yra du beribiai dalykai, kaip sakė Einšteinas*. Kaip buvo matoma iš apklausos, vos 23% apklaustųjų įvardijo, kad tai aliuzija į Einšteino frazę. Tad galima teigti, kad šiuo konkrečiu atveju Andriaus Tapino taikyta metakomentarų strategija buvo išties reikalinga, norint, kad mintis būtų suprasta.

Tame pačiame straipsnyje naudojama dar viena aliuzija, turinti metakomentarą. *Ir čia jau niekas nesipiktina, niekas nekuria naujų institucijų, čia jau viskas įprasta, eilinę dieną rojų, kaip dainavo Neda, su ta pačia viltimi*. Ši ištrauka taip pat nagrinėta tyrime ir įtraukta į apklausą. Čia Tapinas nurodo dainos autorę, atlikėją Nedą Malūnavičiūtę. Kodėl tai nėra citata iš dainos posmų? Skirtumas nedidelis. Dainos žodžiai skamba taip: *Eilinė diena rojuje*, be kita ko tai yra dainos pavadinimas, o štai A. Tapinas rašo „eilinę dieną rojų“, to negalima vadinti citata, nes yra netikslumų, negalima vadinti anonimine citata, nes nurodomas dainos autorius, tad lieka tik aliuzija ir metakomentaras. Tiesa, šią aliuziją, kaip jau buvo galima matyti, be metakomentaro atpažino vos 15 % apklaustųjų. Taigi, galima teigti, kad autoriaus strategija dar kartą pasiteisino.

Kitas Andriaus Tapino straipsnis „Globalioji Lietuva – paklydusi tarp Anglijos lietuvių ir Japonijos prostitučių?“ taip pat turi teksto ištrauką, kurioje randame aliuziją su metakomentaru: *Rolandas Paksas ir pastaruoju metu vis labiau į High Sparrow (kas žiūri „Sostų karus“, tas supras) panašėjantis Ramūnas Karbauskis visiems linkėjo gerų Joninių*. Šioje ištraukoje matome dar kitokį būdą metakomentarams užrašyti – išskiriant juos tekste skliaustais.

Iš dalies galima teigti, kad būtent toks metakomentarų užrašymo būdas yra tinkamiausias, todėl, kad jis aiškiai išskiriamas iš teksto. Apklausoje metakomentaras, žinoma, nebuvo pateiktas, todėl teisingai atsakiusių turima tik 18 %, o štai net 20 % įvardijo, kad tai „Karibų piratų“ personažas. Tad tik pats Andrius Tapinas galėtų mums pasakyti, ar jis išvelgė šią galimą sąsają, kuri galėjo klaidinti apklaustuosius. Kaip jau buvo minėta, metakomentarai kuriami siekiant išvengti autoriaus ir skaitytojo žinių nesutapimo.

Kita teksto ištrauka yra tarytum tam tikras įrodymas, kad kai kurios aliuzijos, be metakomentarų, apskritai negali egzistuoti, nes jos kiek neaiškios, per daug užslėptos arba suteikia per daug įvairių galimybių skirtingai interpretuoti. Štai dar viena ištrauka iš Andriaus Tapino straipsnio „Šokantys vieversėliai politinių reitingų ir tautos sargyboje“ - *Kaip legendiniame „Kasablankos“ filme Rikas sako Ilzai: „mes visada turėsime Paryžių“, taip Lietuvos socialdemokratai žiūri vieni kitiems į akis, tvirtai spaudžia rankas ir sako: „mes visada turėsime reitingus“*. Perfrazavimas, modifikacija ir tam tikri netikslumai. Ištrauka negali patekti į citatos ar kitą nagrinėjimo sritį.

Aliuzija šioje ištraukoje laikysime šią teksto dalį „mes visada turėsime reitingus“, tokiu atveju reikalingas referencinis tekstas. Autorius ištraukos pradžioje nurodo „Kasablankos“ filmą, personažus ir jų ištartą frazę, kuri panašumų į kuriamą aliuziją turi. Bet be šių nuorodų, komentarų, atsiveria begalės galimybių skirtingai interpretuoti pasakytą mintį ar netgi apskritai neatpažinti jog čia aliuzija.

Dar viena teksto ištrauka, kurioje aliuzija be metakomentaro būtų sunkiai atpažįstama: *Vieni apakinti ambicijų pažadinti žvėriuką, kiti neturintys vairuotojo patirties ar tiesiog neturintys smegenų, kaip sakė Mikė Pūkuotukas, tretį manantys...* (A. Tapino straipsnis „BMW vairuotojai prie valstybės vairo“). Štai, nurodoma „kaip sakė Mikė Pūkuotukas“, ir taip Mikė Pūkuotukas tikrai paršeliui sakė, jog šis „visai neturi smegenų“, bet juk taip galėtų pasakyti bet kas. Andriaus Tapino strategija kitokia – jis žino kur girdėjęs ir nori, kad tai pastebėtų ir skaitantieji. Taigi, tokiu būdu situaciją gelbsti galimybė naudoti metakomentarus.

Taigi, apibendrinant aliuzijų su metakomentarais temą, būtina pažymėti, kad metakomentarai ne visuomet naikina aliuzijos, kaip intertekstualumo formos, egzistenciją. Taip, nurodomi komentarai padaro aliuziją akivaizdžiai matomą ir atpažįstamą, nebelieka joms būdingo ir reikalingo užslėptumo. Tačiau kai kurios aliuzijos tekste yra blankios, neaiškios ir galbūt jų referenciniai tekstai mažai kam žinomi, autoriaus strategija naudoti metakomentarus priartina jo ir skaitančiojo fonines žinias, trumpai „paaiškinama“ apie ką kalbama. Tokiu būdu sėkmingai įvyksta komunikacija tarp adresato ir adresanto.

IŠVADOS

1. Darbo tikslais nagrinėta intertekstualumo ir aliuzijos teorinė medžiaga. Remtasi šiais lietuvių autoriais: Regina Koženiauskienė, Irina Melnikova, Audriumi Valotka, Irena Smetonienė ir kitais, taip pat nagrinėta rusų (Lvovas), lenkų (Andžej Stoff ir Ana Skubačevska-Pnievska) ir anglų (William Irwin) literatūra.
2. Tyrimo tikslais surinkta 40 aliuzijų pavyzdžių, jos naudotos apklausai atlikti.
3. 40 apklausoje nagrinėtų aliuzijų darbe suskirstytos į penkias referencinių tekstų grupes: Biblinės, kultūrinės, kino / televizijos, istorinės / mitoginės ir literatūrinės aliuzijos. Gausiausia aliuzijų grupė: literatūrinės aliuzijos – 18 ištraukų, mažiausios – Biblinės ir kultūrinės aliuzijos – 4 tekstų ištraukos.
4. Atlikus tyrimą ir susisteminus rezultatus, nustatyta, kad studentai gerai arba daugmaž gerai interpretuoja beveik pusę (49 %) paslėptų aliuzijų. Nepagrįstų aliuzijos interpretacijų nustatyta apie 20 %, likę 31 % - nebuvo pateiktas joks atsakymas.
5. Darbe nustatyta, kad Andrius Tapinas, vartoja dar netyrinėtą aliuzijų užrašymo būdą, kurį šiame darbe vadinome – aliuzijos su metakomentarais. Buvo laikomasi nuostatos, kad metakomentarai naikina aliuzijos, kaip užslėptos nuorodos, egzistavimo bruožus, kadangi išnyksta menamosios nuorodos ir pateikiami aiškus, ar bent iš dalies aiškus atsakymas. Tačiau ši nuostata iš dalies paneigta, kadangi kai kurios vartojamos aliuzijos be papildomo konteksto (šį kontekstą vadiname metakomentarais) yra blankios ir sunkiai suprantamos. Be minėtųjų komentarų neišvengiamai kyla tikimybė, jog skaitantieji neatpažins pateikiamos užuominos. Tai iš dalies pagrindė apklausoje vartotos kelios tos pačios aliuzijos, bet be metakomentarų – jų atpažinimo procentas nesiekė 20.

LITERATŪROS ŠALTINIAI

1. Koženiauskienė R. (2013) *Retorinė ir stilistinė publicistinių tekstų analizė*. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
2. Koženiauskienė R. (1999 ir 2001) *Retorika. Iškalbos stilistika*. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
3. Koženiauskienė R. (2007) *Intertekstualumas: referencija, tariamas dialogas ir kitos stilistinės raiškos priemonės*. Prieiga internetu: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/2/123> (žiūrėta 2017-04-25)
4. Marcinkevičienė R. (2008) *Žanro ribos ir paribiai. Spaudos patirtys*. – Vilnius: Versus aureus.
5. Melnikova I. (2003) *Intertekstualumas: teorija ir praktika* – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
6. Valotka A. (2017) *Kas tu esi, aliuzija?* Prieiga internetu: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/220/170> (žiūrėta 2017-05-05)
7. Valotka A. (2016) *Intertekstų suvokimas ir kultūrinio rato atpažinimas Rimvydo Valatkos publicistikoje*. Prieiga internetu: <http://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/9917/7757> (žiūrėta 2017-05-03)
8. Львов М.Р. (2004) *Риторика. Культура речи. 2 издание, исправленное*. – Москва: Академия, 2004.
9. William I. (2002) *The Aesthetics of Allusion*. Prieiga internetu: https://www.academia.edu/28515821/The_Aesthetics_of_Allusion (žiūrėta 2017-04-29)
10. Stoff A. ir Skubaczewska-Pniewska A. (2007) *Aluzja literacka, teoria – interpretacje – konteksty*. – Toruń.

SANTRAUKA

Bakalauro darbe „Aliuzijų atpažinimas politiniuose komentaruose“ aptariamas aliuzijų atpažinimas. Darbo tikslais atlikta apklausa, kurioje dalyvavo 40 studentų. Tyrimo tikslu siekta sužinoti, kiek studentų atpažins aliuzijas ir kaip jas interpretuos.

Darbe taikytas apklausos metodas. Apklausta 40 įvairių specialybių studentų. Nagrinėtų aliuzijų kiekis – 40. Straipsnių šaltinis – delfi.lt portalas. Nagrinėti publicistų Andriaus Tapino ir Rimvydo Valatkos straipsniai.

Aliuzijos darbe sugrupuotos į 5 grupes – Biblinės, kultūrinės, kino / televizijos, istorinės / mitologinės ir literatūrinės aliuzijos. Gausiausia aliuzijų grupė – literatūrinės aliuzijos, mažiausios – Biblinės ir kultūrinės aliuzijos.

Darbo turinį sudaro 4 skyriai. Pirmajame aptariama teorinė temos medžiaga. Antrajame skyriuje apžvelgiama tyrimo imtis, nagrinėjamos aliuzijos, kokie jų referenciniai tekstai, pagal būtinybę teikiami detalūs aiškinimai. Trečiajame skyriuje aptariami apklausos rezultatai, respondentų interpretacijos, pateikiami statistiniai duomenys. Ketvirtajame skyriuje aptariamas naujas, dar netyrinėtas aliuzijų vartojimo būdas – aliuzijos su metakomentarais.

Tyrimo rezultatai parodė, kad 49 % aliuzijų buvo identifikuotos, nurodytas jų referencinis tekstas arba pateikta adekvati interpretacija. Apklausos rezultatai pateikiami statistiškai, aptiriamos respondentų interpretacijos. Buvo pastebėta, kad studentai detalesnes interpretacijas teikė aiškindami literatūrines aliuzijas.

Atliekant tyrimą pastebėta, kad autoriai neatsiriboja nuo aliuzijų atpažinimo. Siekdami, kad jų mintys būtų tinkamai suprastos, jie teikia aiškinamąsias nuorodas, kurios šiame darbe įvardintos kaip metakomentarai. Aptarti keli jų pavyzdžiai, pasirinkimo vartoti motyvacijos, reikšmė aliuzijos atpažinimui.

Darbas naudingas ir įdomus tuo, kad papildo dar pakankamai mažai nagrinėtą intertekstualumo sritį – aliuzijas, teikia platesnį požiūrį į aliuzijos atpažinimo galimybes. Šį tyrimo būdą galima tobulinti. Detalus ilgalaikio laikotarpio tyrimas galėtų parodyti, ar respondentai gali sėkmingai atpažinti aliuzijas ne tik nurodytose ištraukose, bet ir visame tekste.

SUMMARY

Bachelor's thesis „The recognition of allusions in political commentaries“ deals with the recognition of allusions. 40 students have participated in a survey, which was held for the thesis research. The thesis objective was to find out how many students would recognize allusions and how they would interpret them.

A survey method was applied to the thesis. 40 students of various specialties have been interviewed. Quantity of examined allusions - 40. Source - delfi.lt website. Articles that have been examined were by publicists Andrius Tapinas and Rimvydas Valatka.

In the thesis, allusions were grouped into 5 categories - biblical, cultural, film / television, historical / mythological and literary allusions. The most abundant group was literary allusions; the least abundant group was biblical and cultural allusions.

The thesis consists of 4 sections. The first one deals with theoretical material of the topic. The second section of the thesis gives information on the undertake of the research, examined allusions and its reference texts, also, detailed explanations are provided, if needed. The third section discusses survey results, interpretations of the respondents, statistical data. The fourth section deals with a new allusions mode of administration that have not yet been examined - allusions with metacomments.

The results showed that 49 % of allusions have been identified and the reference text or any adequate interpretation have been indicated. The survey results are presented statistically and discussions of respondents' interpretations are given. It was observed that students gave more detailed interpretations when explaining literary allusions.

The research noted that the authors do not isolate from the recognition of allusions. To ensure that their ideas would be properly understood they gave explanatory links which were named as metacomments. Some examples, the motivation choice and the meaning to recognise allusions have been discussed.

The thesis is useful and interesting in a way that it provides a wider view on capabilities of the recognition of allusions and also supplements not very sufficiently analyzed area of intertextuality - allusions. This research method may be improved. A more detailed long-term study may show whether respondents are able to successfully recognise allusions not only from passages but also from whole texts.